

Betalningsrapport

2024

Innehållsförteckning

1	Utvecklingen på betalningsmarknaden	8
1.1	Svenska folkets betalningsvanor	9
1.2	Kontanter används sällan och utbudet av kontanttjänster minskar	14
1.3	Överföringar till utlandet upplevs vara säkra men dyra	18
1.4	Digitaliseringen av betalningar är en global trend	21
2	Säkerhet, effektivitet och tillgänglighet	27
2.1	Är betalningar i Sverige säkra?	28
2.2	Är betalningar i Sverige effektiva?	36
2.3	Är betalningar i Sverige tillgängliga?	42
3	Riksbankens arbete och policy	45
3.1	Alla måste kunna betala	46
3.2	Betalningar ska fungera även i kris och krig	48
3.3	Modernisering av betalningsinfrastrukturen nödvändig	51
3.4	Fler åtgärder behövs för att skydda kontanterna	55
3.5	Arbetet med e-kronan fortsätter	59
	Ordlista	62

Betalningsrapport

Betalningsrapporten beskriver och analyserar utvecklingen på betalningsmarknaden under det gångna året. Här redogör vi för Riksbankens bedömningar och policyståndpunkter inom betalningsområdet. Syftet med rapporten är att sprida kunskap samt bidra till debatt och underlätta för utomstående att följa, förstå och utvärdera Riksbankens arbete med betalningar. Mellan åren 2019 och 2022 publicerades rapporten årligen i slutet av året. Från och med 2024 publiceras den istället på våren. Det publicerades ingen Betalningsrapport 2023.

Publicerad 14 mars 2024.

Direktionen fattade beslut om Betalningsrapport 2024 den 6 mars 2024.

Denna rapport är i första hand tänkt att läsas digitalt på riksbank.se.

Riksbankens ansvar för betalningar

Riksbankens mål är att betalningar i Sverige ska vara säkra, effektiva och tillgängliga. Betalningarna ska även fungera under fredstida krissituationer och vid höjd beredskap. Riksbanken utgår ifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv och tillhandahåller lösningar samt agerar där det är svårt att uppnå målen utan statlig medverkan.

Riksbankens mandat på betalningsområdet

Enligt [regeringsformen](#) ska Riksbanken främja ett väl fungerande betalningssystem. Enligt [riksbankslagen](#) ska Riksbanken bidra till att hålla det finansiella systemet stabilt och effektivt, inbegripet att allmänheten ska kunna göra betalningar. Riksbanken ska tillhandahålla ett system för avveckling av betalningar, bidra till att det finns tillgång till kontanter i betryggande utsträckning i hela Sverige samt se till att allmänheten kan betala under fredstida krissituationer och vid höjd beredskap. Riksbanken får, efter riksdagens medgivande, ge ut digitala betalningsmedel.

Följande målsättningar styr Riksbankens arbete med betalningar

Betalningarna ska vara säkra. Betalningssystemet ska vara stabilt, motståndskraftigt mot störningar i normala tider samt fungera i fredstida kriser och vid höjd beredskap. Det ska vara möjligt att använda flera olika betalsätt så att det går att betala även om störningar inträffar i någon del av betalningssystemet. Skyddet mot bedrägeri ska vara högt. Betalaren och betalningsmottagaren ska vara trygga med att betalningen kommer fram och att de kontanter man tar emot är äkta, samt att identitetsuppgifter och kortuppgifter inte röjs och används av obehöriga.

Betalningarna ska vara effektiva. Samhällets kostnader inklusive energiåtgång för olika betalsätt ska vara låga. Avgifter ska vara transparenta och betalningarna ska vara snabba och smidiga. Det ska även finnas en sund konkurrens mellan de aktörer som erbjuder betaltjänster. Det innebär bland annat att betalningssystemet ska vara tillgängligt för olika typer av aktörer som vill erbjuda betaltjänster.

Betalningarna ska vara tillgängliga. Det ska vara möjligt för alla i Sverige att betala till rimliga kostnader. Användarna ska ha god tillgång till betaltjänster och det ska finnas olika betalsätt att välja mellan beroende på situation och förutsättningar.

Målen om säkra, effektiva och tillgängliga betalningar går ibland att förena, men det finns också motsättningar mellan dem.

Riksbankens roll på betalningsmarknaden

Riksbanken utgår ifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv och tillhandahåller lösningar samt agerar där det är svårt att uppnå god samhällsekonomisk effektivitet utan

statlig medverkan. Betalningsmarknaden präglas av stordriftsfördelar och nätverkseffekter, vilket kan medföra en hög grad av marknadskoncentration, bristande konkurrens och innovation. Betalningsmarknadens särdrag medför även att tillgängligheten och motståndskraften kan bli allt för svag utan statens medverkan. Riksbanken behöver därför ta en aktiv roll på betalningsmarknaden.

I vissa fall handlar det om att Riksbanken **tillhandahåller tjänster**, själv eller i samarbete med privata aktörer, som till exempel att slutföra betalningar mellan deltagare i betalningssystemet RIX. I andra fall handlar det om att Riksbanken fungerar som en **katalysator** och möjliggör koordinering, dialog, samt skapar förutsättningar för privata tjänster och lösningar. Riksbanken kan även fungera som standardsättare. Därutöver deltar Riksbanken i **utformningen av regelverk** nationellt och internationellt. Riksbanken övervakar dessutom finansiella infrastrukturer och andra viktiga aktörer i ekosystemet för betalningar samt följer utvecklingen på betalningsmarknaden.

Slutsatser och policyrekommendationer

Den svenska betalningsmarknaden har digitaliserats i snabb takt. Kontanter och manuella betaltjänster har ersatts av kort, mobiltelefoner och internetjänster. Utvecklingen har lett till att betalningarna generellt har blivit snabbare, smidigare och billigare – vilket är positivt. Men det finns grupper i samhället som inte får tillgång till eller har svårt att använda digitala betaltjänster och därför hamnar i ett utanförskap. Det finns även allvarliga problem med bedrägerier som riskerar att underminera förtroendet för betalningssystemet.

Digitaliseringen innebär även att betalningarna blir mer sårbara för cyberattacker och störningar i elnätet och datakommunikationer. Samtidigt ställer de senaste årens geopolitiska utveckling krav på att Sverige har ett starkt civilt försvar. Där ingår att betalningar ska fungera i fredstida krissituationer och vid höjd beredskap.

Utvecklingen talar för att fokus i högre grad än tidigare bör riktas mot de utmaningar som digitaliseringen ställer oss inför. Det gäller dels betalningssystemets motståndskraft vid störningar, kriser och krig, dels att alla i samhället ska kunna betala. Såväl offentliga som privata aktörer måste bidra till dessa mål. Det innebär dock inte att utvecklingen av betalningar och betalningsinfrastruktur kan stanna av. Sverige behöver följa med i den internationella utvecklingen och fortsätta ligga i framkant.

För att betalningar i Sverige ska bli ännu säkrare, effektivare och mer tillgängliga anser Riksbanken att följande åtgärder är nödvändiga.

Banker och andra betaltjänstleverantörer behöver anpassa sina tjänster efter kundernas behov

- Fler privatpersoner, företag och föreningar måste erbjudas möjlighet att ha betalkonton. Ett betalkonto är nödvändigt för att kunna sköta sin ekonomi och fungera i samhället. Många stängs ute för att de anses vara riskfyllda kunder. Riksbanken anser att bankerna i första hand måste minimera dessa risker genom att exempelvis erbjuda konton med begränsad funktion, så kallade lågriskkonton.
- Banker och andra betaltjänstleverantörer måste anpassa sina betaltjänster för personer som har svårt att använda digitala tjänster. Det kan exempelvis handla om att till rimliga priser erbjuda kunderna betalningar över disk, att betala via brevgiro eller att i högre grad utnyttja tekniska innovationer som biometri för betalningar och identifiering.
- Banker behöver sätta individuella beloppsgränser för hur mycket kontanter företag och föreningar kan sätta in på ett konto utifrån deras faktiska behov. Det ska även gälla myntinsättningar. I dag tar bankerna i allt högre grad endast emot företags och föreningars dagskassar via insättningsautomater som ofta har låga beloppstak och som regel inte tar emot mynt. Det gör det svårare för företag och föreningar att sätta in sina dagskassar på ett konto och kan leda till att ännu fler än i dag slutar ta emot kontanter.

- Den privatägda betalningsinfrastrukturen i Sverige behöver moderniseras, särskilt Bankgirot. För en fortsatt effektiv och säker infrastruktur behöver svenska betalningar följa europeiska standarder. I september 2023 fick Bankgirot ett tydligt mandat av sina ägarbanker att säkerställa att svensk betalningsinfrastruktur ska fungera väl på både kort och lång sikt, vilket är positivt. Bankerna behöver nu se till att Bankgirot både får förutsättningar att utvecklas och har personal med nödvändig teknisk kompetens för detta uppdrag.
- Banker behöver utveckla fler betaltjänster för att omedelbart flytta pengar mellan konton i olika banker. I dag kan det endast göras via tjänsten Swish. Bankerna bör göra det möjligt att också göra sådana betalningar via mobil- eller internetbanken. Det skulle skapa möjligheter för andra betaltjänstleverantörer att utveckla nya tjänster för privatpersoner och företag och därmed stärka konkurrensen på betalningsmarknaden. Riksbanken har möjliggjort för bankerna att erbjuda denna typ av betaltjänster genom betalningssystemet RIX.

Riksbanken fortsätter att utveckla beredskapen i betalningssystemet

- Aktörerna på betalningsmarknaden ska ha en hög gemensam förmåga att fortsätta hantera betalningar i fredstida krissituationer och vid höjd beredskap. Genom föreskrifter ställer Riksbanken nu krav på att företag ska kunna upprätthålla sin egen betalningsverksamhet. Nästa steg är att tillsammans med företagen arbeta för att stärka den gemensamma förmågan.
- Riksbanken kommer att ta en ledande roll i arbetet med att förbättra möjligheterna att betala digitalt även när datakommunikationen inte fungerar, det vill säga göra offlinebetalningar. Riksbanken kommer att sammankalla relevanta aktörer i privat och offentlig sektor för att bidra till arbetet.
- Fler typer av betalningar kan numera gå genom Riksbankens betalningssystem RIX, vilket gör dem både säkrare och effektivare, och betalningsmeddelandena anpassas till internationell standard. Riksbanken fortsätter även arbetet med att modernisera RIX, och undersöker om fler aktörer kan få tillgång till RIX för att på det sättet öka konkurrensen på betalningsmarknaden. Riksbanken arbetar också för att RIX ska bidra till snabbare och billigare utlandsbetalningar.
- Omedelbara betalningar är kontoöverföringar som kan göras dygnet runt och når mottagarens konto inom några sekunder. I dagsläget är det endast Swish-tjänsten som erbjuder sådana betalningar i Sverige. EU har nyligen beslutat om lagstiftning som ska främja fler omedelbara betalningar i euro. För att stötta utvecklingen av nya snabba betaltjänster och inte hamna efter i den europeiska utvecklingen anser Riksbanken att det kan vara relevant att reglera utvecklingen av omedelbara betalningar även i Sverige. Riksbanken kommer därför att analysera behovet av lagstiftning. Även riksdagen och regeringen bör utreda frågan.

- Genom att etablera nya kontor där företag kan hämta och lämna kontanter fortsätter Riksbanken att utveckla kontantförsörjningen. Att ha sådana lager av kontanter på fler platser i landet minskar såväl kostnaderna för företagen som risken för att kontanter skulle bli svåra att använda vid störningar.
- Riksbanken fortsätter att arbeta med e-kronan, som kan vara en del av en långsiktig lösning på flera av digitaliseringens utmaningar. E-kronan kan till exempel bidra till ett robustare betalningssystem och vara ett verktyg för att stärka inkluderingen på betalningsmarknaden. E-kronan kan även skapa bättre förutsättningar för konkurrens på betalningsmarknaden och göra betalningar mellan olika valutor effektivare.
- Det behöver redan nu påbörjas ett lagstiftningsarbete för att det inte ska ta för lång tid att införa en e-krona om riksdagen beslutar det. Riksbanken kommer därför att lämna förslag på vilken lagstiftning som kan behövas för vid ett eventuellt införande av en e-krona.

Regeringen och riksdagen bör införa nya lagar om kontanthantering

- Handlare som säljer livsnödvändiga varor måste som huvudregel vara skyldiga att ta emot kontanter, dels för att alla ska kunna betala, dels för att kunna hantera en fredstida krissituation eller höjd beredskap. Riksbanken är därför positiv till att regeringen har tillsatt en utredning som ska utreda möjligheten att betala livsnödvändiga varor med kontanter. Den bör leda till att kontanterna får ett starkare juridiskt skydd.
- Regeringen bör utöka uppdraget för utredningen om möjligheten att betala livsnödvändiga varor med kontanter. För att kontanter ska kunna användas behöver de till exempel kunna transporteras till och från handeln till rimliga priser. I dag finns det bara ett enda företag som erbjuder sådana värdetransporter. Regeringens utredare bör lämna förslag på hur banker och offentlig sektor ska dela upp ansvaret för detta, inbegripet hur värdetransporterna ska upprätthållas och finansieras när kontanter används mer sällan och det blir svårare att erbjuda sådana tjänster på kommersiella grunder.
- Riksdagen och regeringen bör införa en skyldighet för banker att ta emot insättningar av kontanter, inklusive mynt, från privatpersoner. I dagsläget finns det inget krav på banker att erbjuda det, och om inget görs riskerar insättningsmöjligheterna att försämrans.

1 Utvecklingen på betalningsmarknaden

I Sverige väljer allt fler att betala med mobilen. Tjänster som integrerar kortet i mobilen används allt oftare istället för fysiska kort och nästan alla svenskar har tillgång till Swish. Samtidigt fortsätter användningen av kontanter att minska. Digitaliseringen av betalningsmarknaden är en global trend. Sverige var tidigt ute med Swish, men nu har våra grannländer kommit längre och erbjuder fler sätt att betala omedelbart. De har också en högre andel omedelbara betalningar än vi har i Sverige. Digitaliseringen tar sig även uttryck i att de flesta centralbanker nu utforskar ett digitalt komplement till kontanter – det vi i Sverige kallar e-kronor.

1.1 Svenska folkets betalningsvanor

Oavsett om man handlar i butik, på internet eller betalar sina räkningar så vill de flesta betala digitalt. Fysiska kort har länge varit det vanligaste betalsättet i Sverige, men de senaste åren har allt fler börjat lägga in kortet i mobiltelefonen.

Riksbankens undersökning om betalningsvanor

Riksbankens undersökning om betalningsvanor ger en bild av hur privatpersoner betalar i Sverige och hur betalningsvanorna förändras över tid. Undersökningen har genomförts vartannat år mellan 2010 och 2022. Eftersom Riksbankens Betalningsrapport från och med 2024 publiceras på våren genomförde Riksbanken den senaste undersökningen om betalningsvanor under hösten 2023 så att det inte skulle gå mer än två år mellan undersökningsomgångarna. 2 050 slumpvis utvalda personer i åldrarna 18–84 år svarade på undersökningen. 1 549 personer svarade via webbformulär och 501 via telefonintervjuer. Undersökningen genomfördes mellan 4 och 29 september 2023.

Enkätsvaren har viktats avseende kön, ålder, region och utbildning för att spegla befolkningen i Sverige. Sifferunderlag från undersökningen 2023 kan hämtas på [riksbank.se](https://www.riksbank.se).

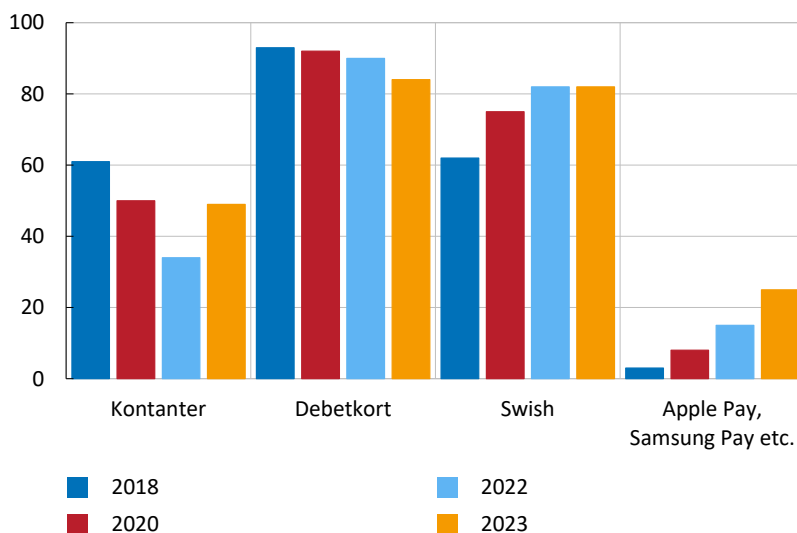
Mobilen blir viktigare för alla typer av betalningar

Sedan många år är fysiska debetkort det mest använda betalsättet i Sverige. De senaste åren har även olika betaltjänster i mobilen blivit populära. I första hand gäller det mobilappen Swish som är det näst vanligaste betalsättet. Tjänster som integrerar kort i mobiltelefonen, exempelvis Apple Pay och Samsung Pay, blir också vanligare och

medför att användningen av fysiska kort minskar något. Enligt Riksbankens undersökning har åtta av tio använt debetkort under den senaste månaden. Ungefär lika många har använt Swish medan två av tio har använt kort i mobilen. Detta kan du se i diagram 1.

Diagram 1. Vanligast att betala med kort och Swish

Andel av de svarande som betalat med respektive betelsätt under de senaste 30 dagarna, andelar i procent.

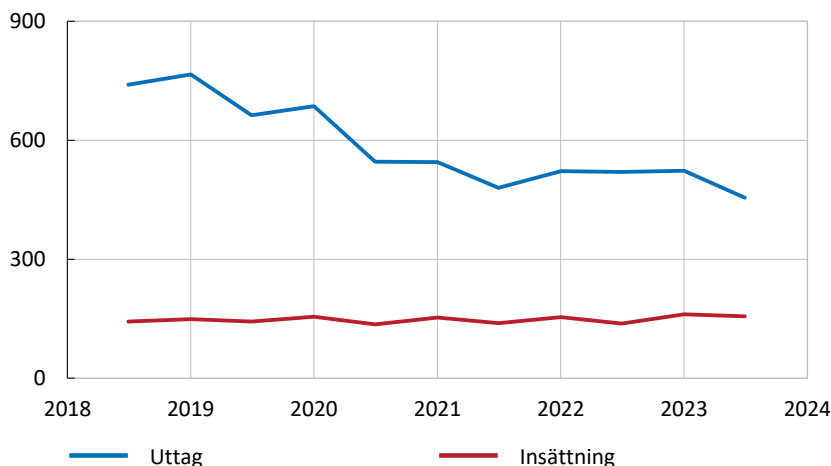
Anm. Flera svarsalternativ möjliga.

Källa: Riksbanken.

Riksbankens undersökning om betalningsvanor ger också intryck av att kontanter har använts mer än tidigare. Nästan hälften av de svarande uppger att de använt kontanter under den senaste månaden, vilket är en ökning med 15 procentenheter jämfört med 2022. Samtidigt visar andra data att användningen av kontanter snarare har fortsatt minska, vilket speglar den trend vi har sett under flera års tid. Bland annat minskade uttagen ur Bankomat AB:s uttagsautomater under 2023, vilket du kan se i diagram 2, och [mängden kontanter i cirkulation](#) minskade med 10 procent under samma period. Även enligt uppgifter från [Kontanthanteringsrådet](#) tycks användningen av kontanter ha fortsatt att minska. En möjlig förklaring till att fler uppger att de använder kontanter trots att andra data visar motsatsen kan vara att privatpersoner har använt kontantbuffertar som de tog ut efter att Ryssland inledde sin fullskaliga invasion av Ukraina 2022 (se [Många tog ut kontanter efter Rysslands invasion av Ukraina](#)). Det är dock för tidigt att dra några definitiva slutsatser av utvecklingen.

Diagram 2. Kontantuttagen minskar över tid

Uttag och insättningar i Bankomat AB:s uttags- och insättningsautomater, värde i SEK per capita och månad.

Anm. Diagrammet visar enbart uttag och insättningar från Bankomat AB:s bankomater. Det finns även andra operatörer av uttags- och insättningsautomater som inte är representerade i diagrammet. Uttag och insättningar via exempelvis butiker eller bankkontor är inte heller representerade.

Källa: [Bankomat.se](https://www.bankomat.se).

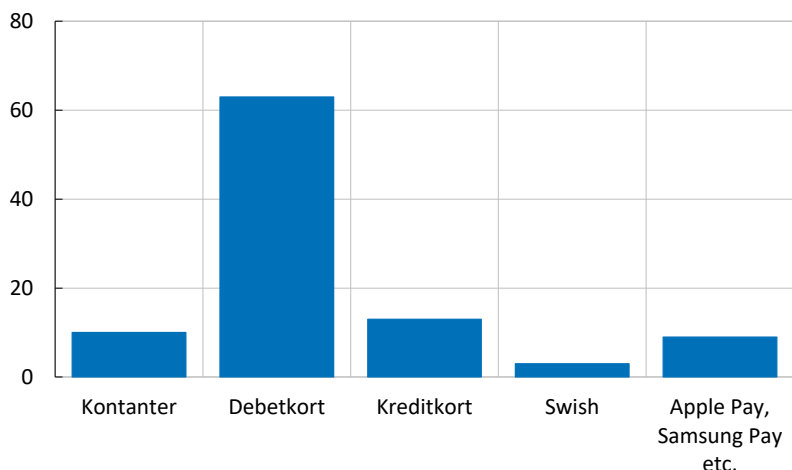
I butik betalar allt fler med kort i mobiltelefonen

Allt fler väljer bort det fysiska kortet till förmån för tjänster som integrerar kortet i mobiltelefonen, exempelvis Apple Pay och Samsung Pay. I Riksbankens undersökning 2023 uppgav 63 procent att de hade betalat med debetkort vid sitt senaste köp i butik, vilket är 10 procentenheter lägre än 2022. Samtidigt uppgav 9 procent att de hade betalat med kortet i mobiltelefonen, vilket nästan är en fördubbling jämfört med 2022. Den viktigaste orsaken till att fler betalar med mobilen är att det upplevs vara enkelt och smidigt.

Som diagram 3 visar är det fortfarande ovanligt att använda Swish för köp i fysisk butik. En tänkbar förklaring till det är att swishbetalningar ännu inte har integrerats fullt ut i den fysiska handeln, exempelvis i butikernas kassasystem, och därför är ett relativt långsamt alternativ i jämförelse med exempelvis kortbetalningar.

Diagram 3. Köp i butik görs oftast med debetkort

Andelar som betalat med respektive betalsätt vid sitt senaste köp i butik, andelar i procent, 2023.

Källa: Riksbanken.

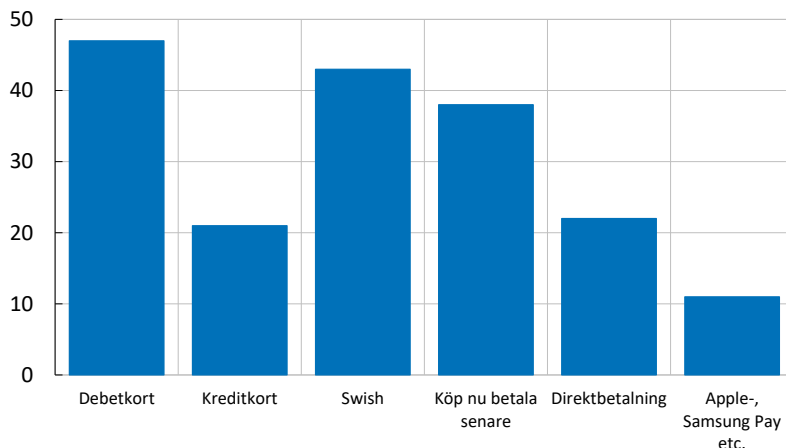
Swish ökar i e-handeln

E-handeln har ökat kraftigt de senaste åren och fick en extra skjuts under pandemin. Riksbankens senaste undersökning visar att 75 procent har handlat på internet under den senaste månaden. Det är en ökning med nästan 20 procentenheter sedan 2018. Resultatet för 2023 ligger i linje med 2022, vilket indikerar att köpvanorna som etablerades under pandemin består.

De vanligaste betalsätten vid e-handel är debetkort följt av Swish och "köp nu betala senare"-tjänster, vilket du kan se i diagram 4. Enligt Riksbankens undersökning har det blivit vanligare att använda fysiska debetkort och Swish på internet. Betalningar med kort i mobilen har nästan tredubblats jämfört med 2022, men från en låg nivå. Däremot har användningen av "köp nu betala senare"-tjänster minskat med 15 procentenheter jämfört med 2022. Enligt en [rapport](#) från Finansinspektionen kan en möjlig förklaring till det vara att riksdagen under 2020 införde nya [regler för marknadsföring av betaltjänster online](#). Reglerna innebär att betalningsalternativ på e-handelsplatser som medför att konsumenten handlar på kredit inte får visas först eller vara förvalda, om det finns andra betalsätt.

Diagram 4. Debetkort och Swish vanligast att betala med vid e-handel

Andel som betalat med respektive betalsätt vid e-handel under de senaste 30 dagarna, andelar i procent, 2023.

Anm. Flera svarsalternativ var möjliga. Direktbetalning är betalningar där man följer en länk från webbutiken till internetbanken, där betalningen utförs direkt. Frågan om "köp nu betala senare"-tjänster har omformulerats sedan föregående undersökning vilket kan påverka resultatet.

Källa: Riksbanken.

Räkningar betalas oftast digitalt

De allra flesta betalar sina räkningar digitalt sedan flera år tillbaka. I Riksbankens senaste undersökning om betalningsvanor uppgav mindre än 5 procent att hade de använt icke-digitala tjänster som brevgiro och kontanter över disk för att betala räkningar den senaste månaden. Ungefär sex av tio hade använt autogiro och e-faktura. På senare år har det blivit ännu snabbare och enklare att betala räkningar digitalt och det krävs ofta bara några få knapptryck för att godkänna att en räkning ska betalas på förfallodagen. Det är möjligt både tack vare digitala brevlådor dit fakturorna skickas och möjligheten för tredjepartsleverantörer att få åtkomst till kundens bankkonto för att schemalägga en fakturabetalning ett visst datum.

Ett snabbt och enkelt sätt att betala för prenumerationstjänster som till exempel streamingtjänster och tidningsprenumerationer är så kallade återkommande kortbetalningar. Riksbankens undersökning visar att nästan sju av tio har en eller flera återkommande prenumerationstjänster som betalas med kort varje månad. Yngre har fler sådana än äldre.

1.2 Kontanter används sällan och utbudet av kontanttjänster minskar

Användningen av kontanter har minskat under många år. Samtidigt anser allt fler att kontanter är viktiga för samhället, inte minst i en krissituation när digitala betelsätt inte fungerar. Utbudet av kontanttjänster har försämrats och kontanttjänsterna blir i allt högre grad automatiserade.

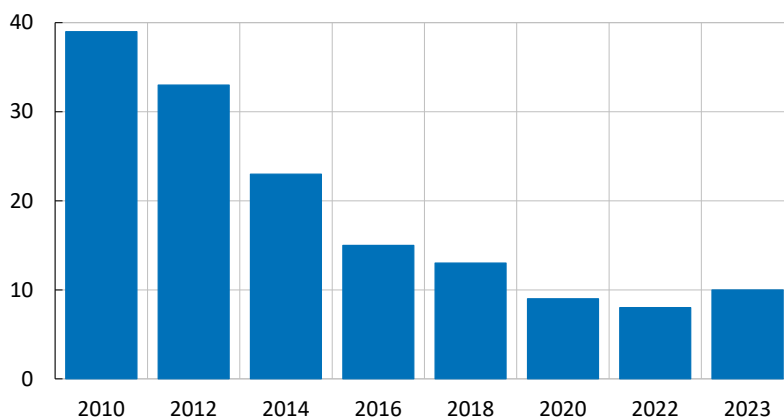

Få betalar med kontanter i butik

Användningen av kontanter har minskat snabbt i Sverige under flera år, vilket du kan se i diagram 5. Riksbankens senaste undersökning om betalningsvanor visar dock en liten ökning av användningen av kontanter – 10 procent uppgav att de har betalat med kontanter vid sitt senaste köp i butik 2023 jämfört med 8 procent 2022. Som vi beskriver i avsnitt 1.1 tyder dock andra data på att användningen av kontanter istället fortsätter att minska. En möjlig förklaring till ökningen är att privatpersoner under 2023 har använt kontantbuffertar som togs ut i samband med Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina.

Diagram 5. En av tio betalade senast med kontanter vid köp i butik

Andel som har betalat med kontanter vid sitt senaste köp i butik, andelar i procent.

Källa: Riksbanken.

Fler är negativt inställda till att användningen av kontanter minskar

Även om det är få som betalar med kontanter är allt fler negativt inställda till att användningen av kontanter minskar – 44 procent 2023 jämfört med 36 procent 2022. Också andelen som uppger att de inte skulle klara sig utan kontanter som samhället ser ut i dag har ökat jämfört med 2022. Detta kan vara en effekt av ökad krismedvetenhet till följd av kriget i Ukraina. Kontanternas funktion som en backup-lösning när kort och digitala betelsätt inte fungerar anges nämligen som en viktig anledning till att man inte skulle klara sig utan kontanter. Dessutom lyfts behovet av att kunna betala kontant i vissa situationer, exempelvis till föreningar, i mindre butiker och på loppisar. Några lyfter även att de har lättare att ha koll på sin ekonomi när de använder kontanter. Äldre har i betydligt högre grad svårare att klara sig utan kontanter än yngre.

Hälften upplever problem med att betala med kontanter

I 2023 års undersökning uppger hälften av de svarande att de har velat betala med kontanter, men att butiken inte accepterar dem. År 2022 var motsvarande siffra 37 procent. En förklaring till ökningen kan vara att fler har försökt använda kontanter för att göra sig av med de kontantbuffertar som byggdes upp i samband med Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina, men det är också möjligt att fler butiker har slutat acceptera kontanter.

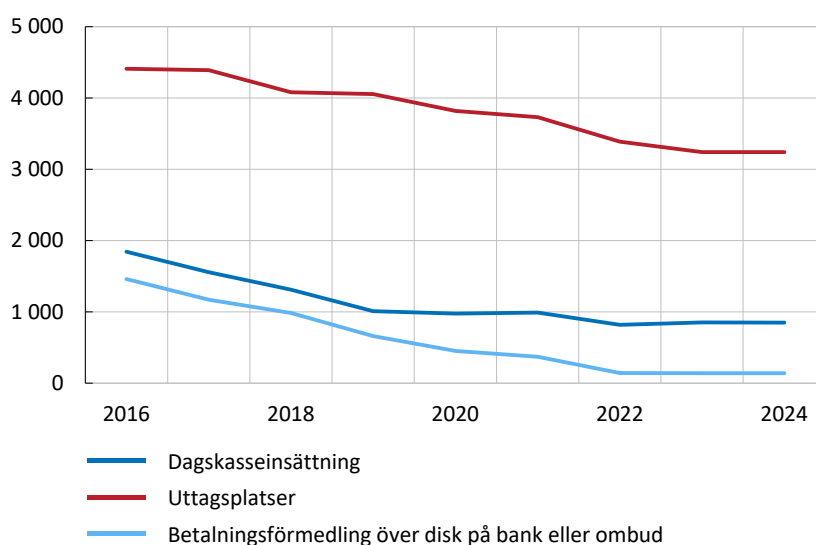
Det finns ingen samlad statistik över hur många butiker som tar emot kontanter. Branschorganisationen Svensk Handel gör undersökningar bland sina medlemmar som senast visade att nästan [nio av tio handlare tog emot kontanter](#) samt att acceptansen av kontanter i dagligvaruhandeln, som i huvudsak livsmedelsbutiker, är något högre än i sällanköpshandeln. Många butiker, exempelvis apotek, är emellertid inte medlemmar i Svensk Handel. Inte heller omfattas till exempel restauranger, frisörer, kollektivtrafik i Svensk Handels siffror. För att få en mer heltäckande bild av i vilken utsträckning kontanter accepteras av näringsidkare i Sverige avser Riksbanken att undersöka detta återkommande framöver.

Utbudet av kontanttjänster minskar

Privatpersoner, företag och föreningar behöver kunna ta ut och sätta in kontanter på sina konton och ibland få hjälp med att betala räkningar med kontanter. Sedan 2016 har utbudet av sådana tjänster minskat, vilket du kan se i diagram 6. De senaste två åren har minskningen dock stannat av. Det kan ha att göra med att vissa banker sedan 2021 har ett gemensamt ansvar för att tillhandahålla platser där privatpersoner kan ta ut kontanter och där företag och föreningar kan sätta in sina dagskassar. [Post- och telestyrelsen](#) är ansvarig för tillsynen av att bankerna sköter sitt ansvar.

Diagram 6. Utbudet av kontanttjänster har minskat över tid

Antal platser för uttag av kontanter, dagskasseinsättning och betalningsförmedling över disk.

Anm. Uttagsplatser inkluderar 1265 ICA-butiker som erbjuder uttag av kontanter till ICA Bankens och Swedbanks kunder i mån av kontanter i kassan.

Källa: Tillväxtverket Pupos Serviceanalys, februari 2024.

Bankerna har däremot ingen skyldighet att exempelvis hjälpa sina kunder att betala räkningar med kontanter. I dag finns den tjänsten endast på 139 platser i landet, varav 113 är sparbankskontor. Är man inte kund i en sparbank med kontanthantering kan man bara få hjälp att betala räkningar med kontanter på företagets ChangeGroups 26 kontor, som framför allt ligger i södra Sverige.

Bankerna är inte heller skyldiga att erbjuda lösningar så att privatpersoner kan sätta in kontanter på ett konto. Det finns i dagsläget ingen samlad statistik över hur många sådana insättningsplatser det finns eller var. Enligt Bankomat AB:s [karta](#) hade företaget 391 insättningsautomater i landet i februari 2024. Dessa tar dock enbart emot sedlar och inte mynt. ICA Bankens och Swedbanks kunder kan även sätta in kontanter i kassan i de flesta ICA-butiker.

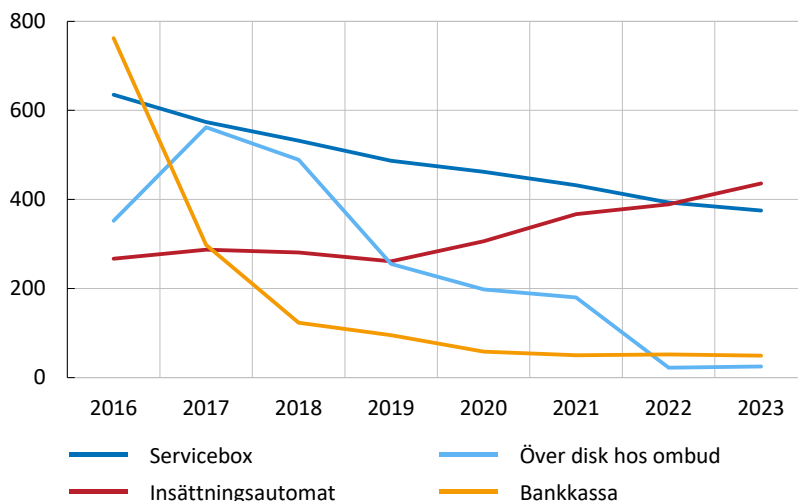
Kontanttjänsterna automatiseras

Kontanttjänster i Sverige består i allt högre grad av uttags- och insättningsautomater, medan serviceformer med exempelvis manuella kontanttjänster minskar. Alla stora banker har slutat erbjuda kontanttjänster över disk på sina kontor och det är endast vissa sparbanker som fortfarande gör det på totalt 126 kontor, enligt Tillväxtverket Pupos Serviceanalys. Därutöver erbjuder ICA Banken sina samt Swedbanks kunder uttags- och insättningsmöjligheter i kassan på de flesta ICA-butiker. Kunderna kan dock maximalt ta ut cirka 2 000 kronor per uttag och bara i mån av hur mycket kontanter som finns i butikens kassa.

Även platser där företag kan sätta in sina dagskassar består i allt högre grad av insättningsautomater, vilket du kan se i diagram 7. Riksbanken har fått indikationer på att företagen upplever att den övre gränsen för hur mycket kontanter de kan sätta in i automaterna är låg. Det riskerar att försvåra för företag som hanterar kontanter, vilket du kan läsa mer om i avsnitt 2.1.

Diagram 7. Insättningsautomater blir allt vanligare för dagskasseinsättning

Platser för insättning av dagskassar, antal per serviceform.

Källa: Tillväxtverket Pupos Serviceanalys, december 2023.

1.3 Överföringar till utlandet upplevs vara säkra men dyra

Utlandsfödda gör oftare överföringar till privatpersoner i utlandet än vad Sveriges befolkning gör som helhet. Det vanligaste sättet att föra över pengar utomlands är via banken och de flesta anser att överföringarna går snabbt och känns trygga. Däremot tycker de allra flesta att det är dyrt.

Privatpersoner gör utlandsbetalningar när de handlar på utlandsresan, köper saker från utlandet via internet, skickar pengar till anhöriga i andra länder och i många andra situationer. Företag och myndigheter gör utlandsbetalningar när de till exempel köper utrustning och tjänster från utlandet.

I detta avsnitt gör vi en djupdykning i en viss typ av utlandsbetalningar – överföringar till privatpersoner utomlands, som ofta definieras som remitteringar. Remitteringar är en viktig inkomstkälla för många länder men statistiken över omfattningen är ofta av låg kvalitet. Detta beskrivs bland annat i artikeln [Remitteringar – de förbisedda betalningarna](#). Som ett led i att förbättra statistiken och öka förståelsen för remitteringsflöden från Sverige har Riksbanken därför gjort en undersökning om hur utlandsfödda skickar pengar till privatpersoner utomlands.

Riksbankens undersökning om utlandsbetalningar

Riksbankens undersökning om utlandsbetalningar ger en bild av vilka länder privatpersoner i Sverige skickar pengar till, hur de skickar pengar och hur de upplever att det fungerar. Utlandsfödda tenderar att göra fler betalningar till utlandet än Sveriges befolkning som helhet, i synnerhet utlandsfödda i utsatta områden. I Betalningsrapporten 2024 redovisar vi resultaten för målgruppen utlandsfödda i utsatta områden mellan 18 och 79 år. 306 personer har deltagit i undersökningen varav 60 procent är födda utanför Europa. De är slumpmässigt rekryterade via sms-utskick och har besvarat en webbenkät. Insamlingsperioden för undersökningen var mellan den 26 september och den 16 oktober 2023 och det är första gången som Riksbanken genomför den. Sifferunderlag från undersökningen kan hämtas på riksbank.se.

Vanligare att utlandsfödda skickar pengar utomlands

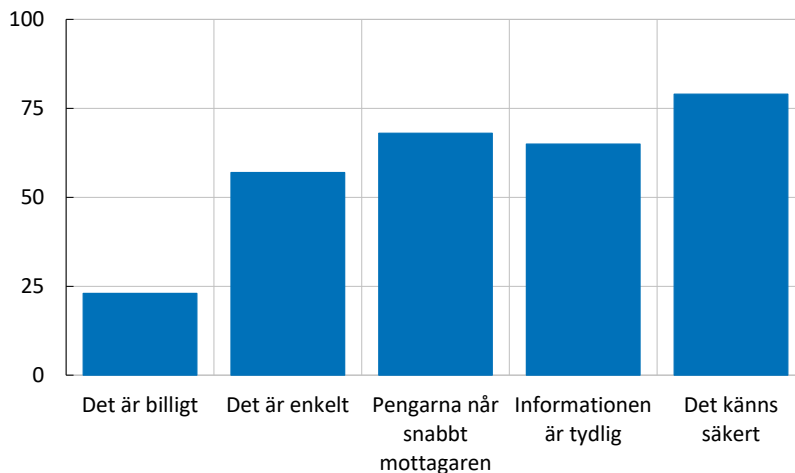
Enligt Riksbankens undersökningar är det betydligt vanligare att utlandsfödda i utsatta områden skickar pengar utomlands än vad som gäller för befolkningen i sin helhet. Drygt 60 procent har någon gång under året gjort en överföring till en annan privatperson utomlands, vilket är nästan fyra gånger fler än riksgenomsnittet i Riksbankens undersökning om betalningsvanor. Utlandsfödda i utsatta områden skickar oftast pengar till andra privatpersoner i Europa följt av Asien och Afrika. Det vanligaste är att skicka belopp på mellan 500 och 2 000 kronor.

Överföringar till utlandet upplevs vara säkra och enkla, men dyra

De flesta upplever att det är enkelt och säkert att skicka pengar utomlands, vilket visas i diagram 8. Många upplever även att pengarna snabbt når mottagaren och att informationen om vad det kostar och när betalningen når mottagaren är tydlig. Däremot anser fler än 75 procent att det är dyrt att skicka pengar utomlands.

Diagram 8. Att skicka pengar utomlands upplevs vara säkert, snabbt och enkelt men dyrt

Andelar i procent som tycker att nedan påståenden stämmer ganska eller mycket bra, 2023.

Källa: Riksbanken.

Att utlandsbetalningar är dyrare än betalningar inom landet har flera förklaringar. Bland annat innehåller betalprocessen oftast fler steg, exempelvis valutaväxling, och involverar fler aktörer än betalningar inom landet. Det pågår dock ett omfattande internationellt arbete för att förbättra utlandsbetalningar, vilket du kan läsa mer om i avsnitt 2.2. Riksbanken arbetar även med att utveckla sitt betalningssystem RIX för att möjliggöra smidigare betalningar inom Europa. Det är dessutom möjligt att en eventuell e-krona kan underlätta för betalningar mellan olika valutor. Du kan läsa mer om Riksbankens arbete i kapitel 3.

De flesta gör banköverföringar för att skicka pengar utomlands

Som privatperson kan man välja att skicka pengar utomlands på olika sätt. Enligt Riksbankens undersökning om utlandsbetalningar använder ungefär nio av tio betaltjänster som erbjuds av reglerade betaltjänstleverantörer. Det är vanligast att göra banköverföringar (38 procent) och använda Western Union (29 procent). Därutöver används bland annat PayPal (8 procent), RIA (4 procent) och Wise (4 procent). Alla betaltjänstleverantörer erbjuder dock inte betalningar till alla länder, vilket kan vara en anledning till att banköverföring och Western Union används i relativt hög utsträckning jämfört med andra tjänster som ofta är billigare. Ett fåtal uppgav att de använder nätverk av penningförmedlare, exempelvis hawalaväxlare, eller skickar pengar med personer som reser till mottagarlandet.

1.4 Digitaliseringen av betalningar är en global trend

I Sverige digitaliserades betalningsmarknaden tidigt och det är tydligt att trenden nu är global. En bidragande orsak till det är att svenska banker var tidiga med att utveckla Swish, som gör det möjligt att överföra pengar mellan konton i olika banker omedelbart via mobilen. I Sverige finns i dagsläget bara Swish för omedelbara betalningar, medan våra grannländer har fler möjligheter. Ett annat uttryck för digitaliseringen är att vi ser nya digitala tillgångar som stablecoins. Dessutom utforskar de flesta centralbanker ett digitalt komplement till kontanter – det vi i Sverige kallar e-kronor.

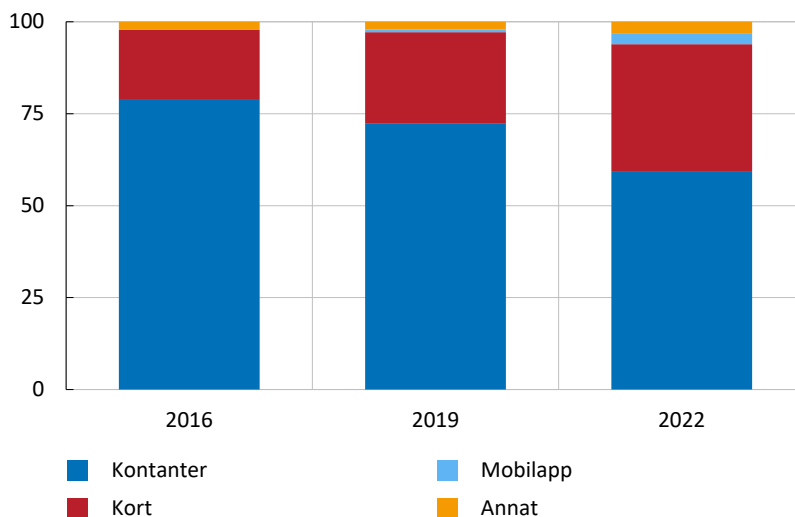

Digitala betalsätt ökar internationellt

I många länder har användningen av debet- och kreditkort ökat under pandemin. Möjligheten att blippa sitt kort har bidragit till att kortbetalningarna har blivit både snabbare och smidigare. I vissa länder har dessutom fler handlare börjat acceptera kort. I euroområdet har andelen köp med kort i butik ökat med 9 procentenheter på tre år och i dag görs drygt vart tredje köp med kort, vilket du kan se i diagram 9. Dock skiljer det sig åt mycket mellan länder i euroområdet. Enligt [den europeiska centralbankens undersökning om betalningsvanor 2022](#) betalar nästan sju av tio med kort vid köp i butik i Finland medan bara en knapp femtedel gör det på Malta.

Diagram 9. Kontantanvändningen minskar i euroområdet

Andel betalningar med olika betelsätt i butik i euroområdet, andelar i procent.

Anm. "Annat" är exempelvis checkar, kontoöverföringar och lojalitetspoäng.

Källa: [Study on the payment attitudes of consumers in the euro area \(SPACE\) – 2022 \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurobarometer/surveys/trends/payment-attitudes)

Såväl i Sverige som i omvärlden har det blivit vanligare att betala med mobilen, både i form av tjänster som i grunden är en kortbetalning, som Apple Pay och Google Pay, och med Swishliknande tjänster för omedelbara betalningar. I [Storbritannien](#) hade exempelvis en av tre vuxna tillgång till minst en tjänst för betalningar med mobiltelefonen år 2021, och merparten hade använt dessa. I euroområdet är det dock fortfarande ovanligt att betala med mobilen i butik.

I takt med att de digitala betelsätten ökar minskar användningen av kontanter globalt. Enligt en [studie från Internationella Valutafonden](#) använder halva världens befolkning kontanter alltmer sällan. I euroområdet har andelen kontanta betalningar minskat med omkring 20 procentenheter på sex år, vilket du kan se i diagram 9. Pandemin har påskyndat denna utveckling, särskilt i länder med en i förhållande till Sverige hög kontantanvändning. Det gäller till exempel Grekland, Spanien och Storbritannien.

Våra nordiska grannländer erbjuder fler möjligheter att betala omedelbart

Omedelbara betalningar är en typ av betalning som kan göras dygnet runt och når mottagarens konto inom några sekunder. För andra digitala betalningar, till exempel kortköp, så reserveras pengar på betalarens konto men den faktiska överföringen genomförs oftast senare.

Sedan 2012 har vi i Sverige kunnat göra omedelbara betalningar mellan olika bankkonton genom mobilappen Swish. Internationellt sett var svenska banker tidiga med

att erbjuda denna typ av betaltjänst och den fick snabbt ett stort antal användare. Sedan lanseringen har tjänsten utvecklats från att enbart kunna skicka betalningar mellan privatpersoner till både e-handel och handel i fysiska butiker.

Utöver Swish finns det i dagsläget inga andra tjänster som gör det möjligt att skicka svenska kronor omedelbart mellan konton i olika banker. I våra grannländer Danmark och Norge kan man däremot även göra omedelbara betalningar från exempelvis mobil- eller internetbanken. Den möjligheten finns även i Storbritannien och euroländerna beroende på vilken bank du har. En fördel med att bankerna erbjuder sådana omedelbara kontoöverföringar är att det öppnar upp för andra betaltjänstleverantörer att utveckla nya tjänster för omedelbara betalningar via exempelvis open banking. Det är bra för konkurrensen på betalningsmarknaden.

Omedelbara betalningar är vanligare i [Danmark](#) och [Norge](#). Där utgör omedelbara betalningar uppskattningsvis 50 procent av den totala mängden konto-till-kontoöverföringar, jämfört med 30 procent i Sverige. Inom det gemensamma eurobetalningsområdet, som kallas [SEPA](#) (Single Euro Payments Area), är andelen lägre. För att påskynda utvecklingen mot fler omedelbara betalningar har Europeiska rådet och Europaparlamentet enats om en lagstiftning där banker som erbjuder vanliga konto-till-kontobetalingar i euro även blir skyldiga att erbjuda omedelbara betalningar i euro till samma pris. Detta kommer även att gälla de banker i Sverige som erbjuder konto-till-kontobetalingar i euro, men däremot inte för betalningar i svenska kronor.

I Sverige kommer Riksbanken från november 2024 att kräva att banker som deltar i Riksbankens betalningssystem RIX och som redan erbjuder omedelbara betalningar via Swish även kan ta emot omedelbara betalningar som görs på annat sätt. Detta gör det möjligt att utveckla fler tjänster för omedelbara betalningar. Ingen bank är dock skyldig att erbjuda sina kunder att kunna skicka omedelbara betalningar i svenska kronor, vare sig via Swish eller på något annat sätt.

Betaltjänstleverantörer hittar egna lösningar för omedelbara betalningar

Det finns också betalningslösningar som gör att betalningsmottagaren kan få pengar skickat till sitt konto nästintill omedelbart utan att någon betalning egentligen sker mellan olika banker. Exempelvis erbjuder vissa betaltjänstleverantörer sådana lösningar genom att ha konton i flera olika banker och även i olika länder. När kunden sedan gör en betalning via deras betaltjänst förs pengarna över från avsändarens bankkonto till ett av betaltjänstleverantörens klientmedelskonton i samma bank. Därefter initierar betaltjänstleverantören en överföring av motsvarande belopp till mottagarens konto. Om mottagaren då har en annan bank än avsändaren görs överföringen från betaltjänstleverantörens konto i samma bank.

För slutanvändaren spelar det oftast ingen roll hur den underliggande tekniken för olika betalsätt fungerar. Men det finns fördelar med att betalningarna görs direkt mellan avsändarens och mottagarens konton i olika banker. Det minskar riskerna för bankerna. Det finns även effektivitetsaspekter som vi diskuterar i avsnitt 2.2.

Nya typer av digitala tillgångar utvecklas

Med digitaliseringen har det utvecklats nya typer av digitala tillgångar. Kryptotillgångar, eller kryptovalutor, som exempelvis Bitcoin har funnits i många år och blivit alltmer populära för spekulativa investeringar. De används dock sällan för att betala med. I Riksbankens undersökning om betalningsvanor uppgav 2 procent av de svarande att de har betalat med Bitcoin eller annan kryptovaluta under de senaste 30 dagarna.

En annan typ av kryptovaluta som fått mycket uppmärksamhet de senaste åren är så kallade stablecoins. Det är en typ av kryptovaluta som är tänkt att hålla ett stabilt värde över tid, ofta genom att de följer priset på en nationell valuta. De skiljer sig därmed från många andra kryptovalutor som fluktuerar fritt, exempelvis Bitcoin.

Stablecoins har i första hand använts som betalningsmedel i kryptovärlden, det vill säga på annan teknisk infrastruktur än den traditionella finansiella infrastrukturen. Om man handlar andra kryptovalutor är det också vanligt att betalningen sker i stablecoins.

Stablecoins som ges ut på väletablerade plattformar kan få bred spridning

De senaste åren har företag med stora plattformar och många användare intresserat sig för stablecoins. År 2019 meddelade exempelvis [Libra Association](#) (numera Diem Association) att de skulle ge ut en stablecoin på Facebooks (numera Meta) plattformar. Planen blev dock aldrig verklighet. Ett mer aktuellt exempel är att företaget [PayPal](#) förra året lanserade en stablecoin kopplad till amerikanska dollar. Till skillnad från många andra utgivare av stablecoins riktar sig PayPal mot en bred målgrupp och användningsområden som omfattar vardagsbetalningar. Det är dessutom en etablerad aktör på betalningsmarknaden med en befintlig infrastruktur och en stor kundkrets. Deras stablecoin har därför potential att få stor spridning.

Bred användning av stablecoins kan medföra risker

Om många människor skulle börja använda stablecoins för vardagsbetalningar i stor utsträckning skulle det kunna medföra risker. Bland annat kan penningpolitiken få sämre effektivitet om allmänheten i stor utsträckning använder stablecoins som är knutna till andra valutor än den inhemska. Riskerna med stablecoins diskuteras mer ingående faktarutan "PayPals nya stablecoin" i [Finansiell stabilitetsrapport 2023:2](#).

Riskerna med stablecoins kan hanteras genom regleringar och det finns internationella riktlinjer för hur en sådan reglering kan utformas. Dock saknar exempelvis USA reglering av kryptotillgångar på federal nivå vilket har lyfts fram som ett problem av bland annat [Europeiska centralbanken](#). Inom EU finns en ny förordning, MiCA-förordningen, som hanterar riskerna med stablecoins genom att bland annat begränsa hur stor spridning stablecoins kan få i unionen. Du kan läsa mer om MiCA-förordningen i rutan "Nya regler kan bidra till målen för betalningsmarknaden" i avsnitt 2.3.

Arbetet med en digital euro går snabbt framåt

Centralbanker världen över fortsätter att utforska olika aspekter kring digitala centralbankspengar, det vi i Sverige kallar e-kronor. I en [undersökning](#) gjord av Bank for International Settlements (BIS) svarade 93 procent av totalt 86 tillfrågade centralbanker att de arbetar med digitala centralbankspengar i någon form. Du kan läsa mer om digitala centralbankspengar i rutan "Olika typer av centralbankspengar".

Centralbanker har olika motiv för att utforska digitala centralbankspengar. Ofta är utgångspunkten att allmänheten ska ha tillgång till statliga pengar i en digital värld. Dessutom anser många centralbanker enligt BIS undersökning att digitala centralbankspengar kan bidra till ett effektivare och mer robust betalningssystem och smidigare utlandsbetalningar. Många menar också att attraktiva digitala centralbankspengar kan skydda mot att nya typer av pengar, exempelvis kryptotillgångar eller stablecoins, kan locka kunder och i extrema fall försvåra för penningpolitiken. Riksbankens motiv för e-kronan diskuteras i avsnitt 3.5.

Den europeiska centralbanken (ECB) är en av de centralbanker som har kommit långt i sina förberedelser med digitala centralbankspengar för allmänheten, som de kallar digital euro. Efter att ha analyserat frågan under de senaste två åren har de nu inlett en [förberedelsefas](#) som kommer att pågå under de närmaste åren. När den avslutas, under hösten 2025, förväntas ECB fatta ett nytt beslut om att eventuellt fortsätta förberedelserna för att kunna lansera en digital euro.

Parallellt med ECB:s arbete har EU-kommissionen tagit fram ett lagförslag för en digital euro som presenterades i juni 2023. Den här typen av juridiskt ramverk behövs om ECB senare ska kunna besluta att ge ut en digital euro. Lagförslaget tar bland annat upp aspekter kring hur användare ska få tillgång till digitala euro, krav på utformningen och hur de ska kunna användas. Lagförslaget förhandlas just nu mellan EU:s medlemsstater. Riksbanken följer ECB:s arbete och de pågående förhandlingarna samt dess eventuella konsekvenser för Sverige. Det är till exempel viktigt att en eventuell e-krona är utformad på så att den går att växla mot en digital euro.

Olika typer av centralbankspengar

I Sverige använder de flesta pengar som är utgivna av en affärsbank när de betalar, det vill säga de pengar man har på sitt bankkonto. Men det finns även pengar utgivna av Riksbanken, så kallade centralbankspengar. Den typen av centralbankspengar som de flesta känner till är sedlar och mynt. Därutöver finns pengar som banker och andra finansiella institut har digitalt hos Riksbanken på konton i betalningssystemet RIX. Dessa kallas även reserver. Reserver används av de finansiella instituten när de betalar varandra. Man brukar säga att Riksbanken är bankernas bank. Du kan läsa mer om olika pengar som finns i dag här: [Vad är pengar?](#)

Enligt [Bank for International Settlements](#) (BIS) utforskar nästan alla centralbanker möjligheten att ge ut nya typer av digitala centralbankspengar. Dessa brukar delas upp i två kategorier. Den ena och vanligaste typen är avsedd för allmänheten och benämns ofta enligt det engelska begreppet "retail Central Bank Digital Currency" (rCBDC). De är tänkta att användas av privatpersoner och företag för vardagliga betalningar och är vad Riksbanken hittills har utforskat i sitt e-kronaprojekt, som du kan läsa mer om i avsnitt 3.5. I dag har endast ett fåtal centralbanker gett ut en rCBDC. Det är centralbankerna i Nigeria, Bahamas, Jamaica samt den östkaribiska valutaunionen. Betydligt fler driver just nu pilotprojekt, bland annat Kina, Ryssland och Indien.

Den andra typen av digitala centralbankspengar som centralbankerna utforskar är det man på engelska kallar "wholesale Central Bank Digital Currency" (wCBDC). Det är digitala centralbankspengar som är avsedda för transaktioner mellan banker, centralbanker och andra finansiella institut. wCBDC är mycket likt reserver som finansiella institut har på konton hos centralbanker redan i dag (exempelvis som i RIX-systemet) och gränsdragningen är ibland otydlig. Ofta talar man om att wCBDC skulle ges ut på en annan teknisk infrastruktur än den traditionella finansiella infrastrukturen, exempelvis på teknik som bygger på distribuerad liggare (*distributed ledger technology*, DLT), och att det skulle kunna underlätta för att utveckla nya funktioner som kan bidra till effektivare betalningar. Dessutom skulle wCBDC kunna fungera som riskfria pengar om andra tillgångar handlas i en sådan infrastruktur. Det är dock även möjligt att koppla ihop centralbankens existerande betalningssystem, till exempel RIX, med infrastruktur byggd på exempelvis DLT och på så sätt uppnå liknande resultat. Den europeiska centralbanken har exempelvis inlett ett [projekt](#) där de tillsammans med marknaden utforskar för- och nackdelar med olika lösningar för detta.

2 Säkerhet, effektivitet och tillgänglighet

Betalningar i Sverige är överlag säkra och effektiva, men det finns problem med bedrägerier och med tillgängligheten till betaltjänster. Det har mycket att göra med digitaliseringen, som å ena sidan har bidragit till snabbare och smidigare betalningar, å andra sidan till att vissa personer luras att genomföra betalningar samt att andra hamnar i utanförskap om de inte får tillgång till eller klarar av digitala tjänster. Vidare är infrastrukturen för kontanter väldigt sårbar och infrastrukturen för digitala betalningar, i synnerhet Bankgirot, behöver moderniseras för att möta såväl dagens som framtidens behov. Digitala betalningars motståndskraft mot störningar bör dessutom stärkas, bland annat genom att förbättra möjligheterna att betala offline.

2.1 Är betalningar i Sverige säkra?

Betalningar i Sverige är överlag säkra, men det finns brister som bör åtgärdas. För det första är infrastrukturen för kontanter helt beroende av två privata aktörer och därför mycket sårbar för förändringar på marknaden. För det andra är den digitala betalningsinfrastrukturen i behov av modernisering, i synnerhet eftersom bankerna har lagt ner projektet P27 som syftade till att bygga upp en gemensam nordisk betalningsinfrastruktur. För det tredje är de digitala betalningarna sårbara mot störningar i elnät och datakommunikation. Dessutom ökar bedrägerierna i Sverige.

Vad krävs för att betalningar ska vara säkra?

Betalningssystemet ska vara stabilt, motståndskraftigt mot störningar i normala tider samt fungera i fredstida kriser och vid höjd beredskap. Det ska vara möjligt att använda flera olika betalsätt så att det går att betala även om det inträffar störningar i någon del av betalningssystemet. Skyddet mot bedrägerier ska vara högt. Betalaren och betalningsmottagaren ska vara trygga med att betalningen kommer fram och att de kontanter man tar emot är äkta, samt att känslig information som autentiseringsuppgifter och kortuppgifter inte röjs och används av obehöriga.

Alla betalningar behöver en bakomliggande infrastruktur

För att vi ska kunna betala behövs en bakomliggande infrastruktur. För att kontanter ska kunna användas behövs till exempel uttagsautomater, värdetransporter, kontantlager och tillverkning samt makulering av sedlar. För digitala betalningar är Riksbankens betalningssystem RIX och clearingorganisationen Bankgirot centrala knutpunkter.

Infrastrukturen för digitala betalningar har fungerat väl under 2023

Infrastrukturen för digitala betalningar har i sin helhet fungerat väl under 2023. Under våren 2023 uppstod det dock störningar som påverkade hela eller delar av betalningsinfrastrukturen under enskilda dagar. Exempelvis hade Riksbankens betalningssystem RIX en incident i slutet av april som innebar att målet om systemets tillgänglighet inte kunde uppnås under året. Tillgängligheten blev 99,82 istället för 99,85 procent. Utöver incidenten i RIX hade systemen som möjliggör swishbetalningar (Bankgirot, Getswish AB och BankID) flera kortare störningar. Sammantaget hade incidenterna endast en mindre påverkan på möjligheterna att betala digitalt.

Bråttom med en framtidssäker lösning

I takt med att allt fler betalningar sker omedelbart, nya globala standarder för betalningsmeddelanden implementeras och nya aktörer på sikt kan få tillgång till betalningsinfrastrukturen förändras förutsättningarna för den befintliga infrastrukturen för clearing och avveckling av så kallade massbetalningar. För att kunna möta den här utvecklingen arbetar Riksbanken med att modernisera sitt betalningssystem, RIX. Men det finns även behov av att uppdatera den privatägda infrastrukturen som är central för att betalningar ska fungera i Sverige.

Det nordiska bankgemensamma initiativet P27, som pågick under flera år och syftade till att bygga upp en ny nordisk betalningsinfrastruktur för clearing av betalningar i nordiska valutor och euro, lades ner i april 2023. P27 var tänkt att ersätta den befintliga privatägda betalningsinfrastrukturen, bland annat Bankgirot. I september förra året meddelade Bankgirot att de fått i uppdrag av sina ägarbanker att säkerställa och modernisera den befintliga infrastrukturen i Sverige och inleda ett arbete med att ta fram lösningar för framtiden. Riksbanken anser att det är mycket viktigt att detta arbete prioriteras för att säkerställa en modern och säker betalinfrastruktur, vilket du kan läsa mer om i avsnitt 3.3.

Infrastrukturen för kontanter är sårbar för förändringar på marknaden

För att kontanttjänster ska fungera och kontanter ska kunna användas behövs en bakomliggande infrastruktur som bygger på ett samarbete mellan Riksbanken, bankerna och värdebolag. Något förenklat fungerar det på följande sätt:

- *Riksbanken* tillverkar nya kontanter, makulerar utslitna och håller lager (depåer) där banker, bankägda företag och uppräkningsföretag kan hämta ut och lämna in kontanter.
- *Bankerna* ansvarar kollektivt för att det finns platser där privatpersoner kan ta ut kontanter och företag kan sätta in kontanter på sina konton. Det bankägda företaget Bankomat AB (Bankomat) har fått i uppdrag att bevaka tillgången till kontanttjänster och, vid behov, föreslå åtgärder för att bankerna ska uppfylla sitt ansvar. Bankomat driver en majoritet av alla uttags- och insättningsautomater i Sverige, vilket du kan läsa mer om i avsnitt 1.2. Bankomat har också privata sedeldepåer för eget bruk.

- *Värdebolag* arbetar på uppdrag av Riksbanken, banker, butiker, Bankomat och andra företag. De sorterar, räknar, kontoför och transporterar kontanter. Loomis Sverige AB (Loomis) är i dag det enda värdebolaget i Sverige. Loomis ansvarar dessutom för majoriteten av alla serviceboxar som utgör knappt hälften av alla platser för insättning av dagskassar i Sverige. Detta kan du läsa mer om i avsnitt 1.2.

Kontantheringskedjan kan beskrivas som både robust och sårbar på samma gång. Det finns å ena sidan kontantdepåer, platser för uttag och insättning, transportbilar och platser för värdehantering utspridda över hela landet. Kontantheringen i sin helhet behöver därför inte påverkas om enstaka platser inte är tillgängliga.

Å andra sidan är det bara Riksbanken och vissa banker som har ett lagstadgat ansvar att sköta sina delar, det vill säga att ge ut kontanter för Riksbankens del och att erbjuda ett tillräckligt utbud av kontanttjänster till allmänheten för bankernas. För att kontantheringskedjan ska fungera är det viktigt att alla aktörer sköter sin del i kedjan och det finns inget lagstadgat ansvar för banker att exempelvis erbjuda kontantdistribution för enskilda företag. Den typen av tjänster är också viktiga för att infrastrukturen ska fungera i hela landet. De delarna av infrastrukturen är därför särskilt sårbara och helt beroende av Loomis.

Det finns heller inga lagkrav på att privatpersoner ska ha möjlighet att sätta in kontanter på ett konto.

Ökad osäkerhet på marknaden för kontanthering framöver

Kontanthering är förknippat med höga fasta kostnader. Det gör det svårare för företag som hanterar kontanter att skala ner sin verksamhet för att möta en minskad efterfrågan. Till exempel är kostnaden för en kontanttransport i princip densamma oavsett om den är full eller halvfull. Samtidigt halveras intäkterna. Eftersom användningen av kontanter minskar har det blivit allt svårare för de aktörer som hanterar kontanter att få lönsamhet i sin verksamhet.

I dag anlitar Bankomat Loomis för att sköta deras privata sedeldepåer samt fylla på och tömma insättnings- och uttagsautomater. I november 2022 aviserade dock [Bankomat](#) att man från och med andra halvan av 2025 kommer att starta egen värdehantering och därmed utföra dessa tjänster själv. Hur detta kommer att påverka marknaden för kontantheringstjänster är i dag osäkert.

Att två privata företag, Bankomat och Loomis, har en så pass dominerande ställning i kontantkedjan är problematiskt. Loomis har inget lagstadgat ansvar om att erbjuda kontanttjänster på den svenska marknaden utan upprätthållandet av deras verksamhet bygger på lönsamhetskalkyler. Att endast två företag är verksamma i kontantheringen, med i det närmaste monopol på sina respektive delar av marknaden, innebär dessutom att den är mycket känslig för störningar i deras respektive verksamhet. Om ett av företagen inte kan utföra sina uppgifter är det svårt för någon annan att snabbt träda in i dess ställe.

Risk för att automatiserad dagskasshantering försvårar för företag

Hantering av dagskassar i Sverige sker i allt högre grad genom insättningsautomater, vilket du kan läsa mer om i avsnitt 1.2. Riksbanken har fått indikationer på att företag som tar emot kontanter upplever att den övre gränsen för hur mycket kontanter de kan sätta in i automaterna vid enskilda tillfällen eller under en viss period är för låg och ligger i nivå med hur stora kontantinsättningar privatpersoner kan göra. I insättningsautomater finns det dessutom ingen möjlighet att sätta in mynt. Sammantaget innebär det att företag eller föreningar som hanterar kontanter har fått en tydlig försämring när antalet serviceboxar och manuella insättningstjänster har minskat.

Utvecklingen skulle kunna leda till att det blir ännu mer kostsamt och krångligt för företagen att ta emot kontanter. Det kan i sin tur leda till att fler företag väljer att sluta acceptera kontanter. För att kontanterna ska kunna cirkulera i samhället är det därför mycket viktigt att bankerna inte sätter orimligt låga beloppsgränser för dagskassinsättningar. Det behövs också fler möjligheter för företag och föreningar att kunna sätta in mynt på konto eftersom det inte är möjligt i insättningsautomater.

Betalningssystemet kan bli ännu mer motståndskraftigt mot störningar

Betalningsinfrastrukturen har fungerat väl under 2023. Det kan dock uppstå störningar som gör att ett eller flera betalsätt inte fungerar, exempelvis vid cyberangrepp eller vid störningar i el- eller datakommunikationsnäten. För att betalningssystemet ska vara robust är det därför viktigt att säkerställa att vi kan betala på flera olika sätt och arbeta för att de olika betalsätten ska vara motståndskraftiga mot olika typer av störningar.

Vi behöver kunna betala på flera olika sätt

Alla har ett ansvar för att så gott man kan förbereda sig för en kris. Om många är förberedda kan kommuner, regioner och myndigheter fokusera på att hjälpa de som har svårast att klara sig själva, exempelvis äldre eller sjuka personer. En del i att vara förberedd är att kunna betala på olika sätt.

Olika betalsätt har nämligen olika egenskaper. Exempelvis kan kontanter byta ägare utan vare sig fungerande el eller datakommunikation medan swishbetalningar kan genomföras utan att betalaren och betalningsmottagaren befinner sig på samma plats. Dessutom bygger olika betalsätt oftast på olika underliggande teknik, vilket gör att det ena kan fungera även om det andra inte gör det. Allmänheten bör därför ha tillgång till olika betalsätt och näringsidkare bör i sin tur acceptera flera av dem för att på så sätt säkerställa att det går att betala på något sätt även vid störningar. Dessutom är det bra om både privatpersoner och företag har tillgång till flera olika sätt att koppla upp sig på internet. Enligt myndigheternas [Krisinformation](#) rekommenderas allmänheten att:

- ha konton i olika banker, kort från olika kortnätverk (som exempelvis Visa och Mastercard) och tillgång till betaltjänst via mobiltelefon (som exempelvis Swish)

- ha flera alternativ för internetuppkoppling (exempelvis mobildata och bredband)
- ha flera e-legitimationer och
- ha kontanter hemma i mindre valörer.

Riksbankens undersökning om betalningsvanor visar att nästan alla i Sverige har tillgång till flera olika digitala betalsätt, vanligtvis debetkort och Swish. Enligt en [användarstudie](#) från Riksbanken anser dock många att det är opraktiskt och dyrt att ha kontanter i en krisbuffert och vissa har inte de ekonomiska förutsättningarna för att kunna ha det.

Även om allmänheten behöver ha olika betalsätt är det viktigt att enskilda betalsätt är så motståndskraftiga som möjligt.

Möjligheten att betala offline kan bli bättre

Ett sätt att göra ett betalsätt mer motståndskraftigt mot störningar är att se till att det fungerar offline, det vill säga utan fungerande datakommunikation. Enligt Försvarsberedningens rapport [Kraftsamling](#) kan det finnas behov av att en stor mängd betalningar kan ske offline vid större störningar om datakommunikationer slås ut, exempelvis till följd av ett cyberangrepp. Offlinebetalningar innebär dock att det uppstår risker som behöver hanteras. Exempelvis innebär det en kreditrisk om en handlare säljer varor utan att veta om köparen har täckning för köpet. Kreditrisken kan fördelas på olika sätt mellan parterna i en korttransaktion via regelverk och avtal.

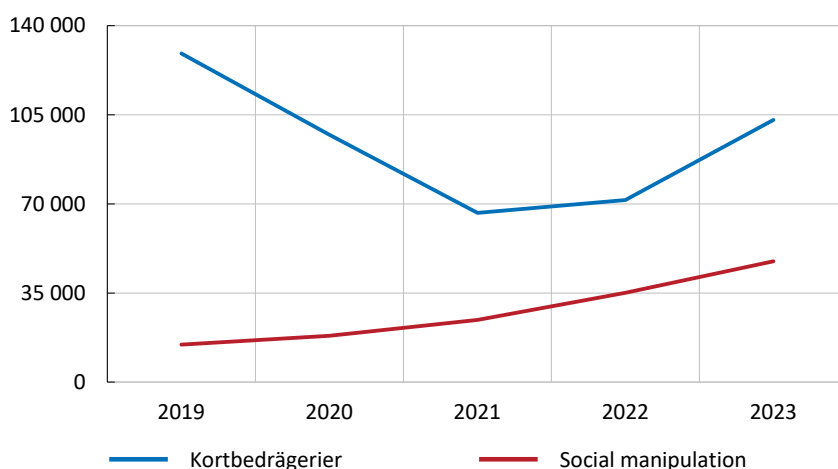
I dag är det möjligt att i viss mån betala med kort offline. Men om det fungerar beror bland annat på vilket kort man har, vilket avtal man har med kortutgivaren och vad butiken har för betalterminal. Ett problem för kortinnehavarna är att de mycket sällan får information om dels deras kort fungerar offline, dels till vilka maxbelopp de kan betala offline. Det bör också noteras att det inte är möjligt att ta ut kontanter från exempelvis uttagsautomater offline. Riksbanken anser att betalningssystemets motståndskraft skulle stärkas av att möjligheterna att betala offline blir bättre, vilket du kan läsa mer om i avsnitt 3.2.

Bedrägerier är den brottstyp som ökar mest i Sverige

För att allmänheten ska ha förtroende för betalningssystemet måste de uppleva att systemet är säkert. De senaste åren har antalet bedrägerier ökat kraftigt, vilket riskerar att underminera det förtroendet. Enligt [Brottsförebyggande rådet](#) är bedrägerier den kategori av brott som har ökat mest under 2023. Bland bedrägeribrotten är det kortbedrägerier och bedrägerier via social manipulation som har ökat mest. Antalet kortbedrägerier ökade med 44 procent från 2022, dock efter att ha sjunkit under ett antal år. Det kan du se i diagram 10.

Diagram 10. Kortbedrägerier och bedrägerier via social manipulation ökar

Antal anmälda brott per brottstyp och år.

Anm. Statistik avseende 2023 är preliminär.

Källa: Brottförebyggande rådet (Brå).

Flera åtgärder för att motverka bedrägerier via social manipulation

En vanlig form av bedrägeri är social manipulation via telefon. Ofta är det äldre personer som blir utsatta. Bedragaren uppger sig ofta ringa från offrets bank och vilseleder offret att signera något med sitt BankID eller uppge känslig information. Även bedrägerier via sms är vanliga. Enligt en [undersökning](#) från Svenska Bankföreningen har drygt varannan svensk fått bluff-sms och ungefär en procent av sms:en leder till ett fullbordat bedrägeri.

Bankerna har ett stort ansvar för att motverka bedrägerier och har vidtagit en del åtgärder. Svenska Bankföreningen och svenska banker lanserade [kampanjen Svårlurad](#) för att sprida kunskap om social manipulation och hur man skyddar sig mot det. Bankföreningen har dessutom under 2023 lämnat över flera framställningar till regeringen, bland annat om att införa ett [målvaktsregister](#) och regler som [motverkar och försvårar manipulering av mobil- och telefonnummer](#), som också kallas spoofing. [Nordea](#) har även lanserat sparkonton med fördröjda uttag, vilket ska kunna göra det enklare att stoppa transaktioner när man misstänker att man blivit utsatt för bedrägeri.

Arbetet mot bedrägerier är även högt prioriterat av regeringen. I oktober förra året gav regeringen Finansinspektionen i [uppdrag](#) att granska hur betaltjänstleverantörerna arbetar för att förhindra bedrägerier, och i december fick Post- och telestyrelsen i [uppdrag](#) att motverka spoofing för att begränsa bedrägerier. Båda uppdragen ska redovisas den 31 maj 2024. I februari i år kallade [regeringen](#) till ett möte med cheferna från landets största banker. Regeringen vill att samarbetet mellan bankerna och Polisen ska stärkas för att på så sätt motverka bedrägerier som riktar sig till äldre.

Kortbedrägerier görs ofta på internet

Inom EU finns krav på en stark kundautentisering när man betalar med kort, vilket bidrog till att antalet anmälda kortbedrägerier minskade kraftigt under många år. Ökningen under 2022 och 2023, som du kan se i diagram 10, handlar framför allt om bedrägerier där bedragaren har stulit kortuppgifter men inte har tillgång till det fysiska kortet. Bedragaren kan då använda kortuppgifterna för onlinetransaktioner i länder där det inte finns samma krav på en stark kundautentisering. För att skydda sig mot kortbedrägerier kan man exempelvis via de flesta internetbanker stänga sitt kort för internetköp och öppna upp det när man vill handla på internet.

Antalet falska sedlar minskar

Antalet falska sedlar som har lämnats in till Polisen har minskat från en historiskt hög nivå med 6 629 stycken år 2020 till 2 179 stycken år 2023 (se [Sedel- och myntstatistik](#)). Svenska sedlar har avancerade säkerhetsdetaljer och de förfalskningar som Polisen påträffar är enkla kopior och oftast lätta att skilja från äkta sedlar (se [Säkerhetsdetaljer](#)). Eftersom allt färre i Sverige använder kontanter minskar dock kunskapen om hur en sedel ser ut och känns, vilket ökar risken för att förfalskningar kan spridas.

Kontanter utnyttjas i kriminella syften

Eftersom man kan betala anonymt med kontanter kan de utnyttjas för att dölja brott eller brottslig verksamhet. Enligt [Polisen](#) är det vanligt att kontanter som kommer från brottslig verksamhet förs ut ur Sverige för att antingen tvättas eller återinvesteras i brott.

Arbetet med att bekämpa den kriminella ekonomin är mycket viktigt. Det är dock Riksbankens uppfattning att det samtidigt inte ska leda till att butiker och andra företag slutar att acceptera kontanter. Så länge konsumenter och företag behöver och vill använda kontanter bör de kunna göra det. Beloppsgränser kan vara ett sätt att fortsätta erbjuda möjligheten att göra kontanta betalningar samtidigt som det försvårar för den kriminella ekonomin.

Bankerna har ett stort ansvar för konsumentskyddet

Bankerna har ett stort ansvar när det gäller att skydda sina kunders pengar. En bank kan exempelvis bli skyldig att återställa ett konto om en konsument har råkat ut för bedrägeri. Det beror på hur konsumenten har agerat. Enligt en dom från [Högsta domstolen](#) från 2022, som är den första av sitt slag, blev en bank skyldig att återställa en konsuments konto efter att hen hade lämnat ut koden till sitt BankID och svars-koder från sin bankdosa till en bedragare. Högsta domstolen ansåg inte att konsumentens agerande gjorde hen skyldig att stå för hela förlusten från bedrägeriet.

Nya regler för att förhindra bedrägerier vid fakturaköp online

Från och med januari 2023 började nya [regler](#) gälla som innebär att kravet på stark kundautentisering även gäller vid fakturabetalningar online, exempelvis för ”köp nu

betala senare"-tjänster, för att förhindra bedrägerier. Kravet gällde sedan tidigare redan för betalningar med exempelvis debet- eller kreditkort, Swish och banköverföringar.

Konsumentskyddet är fortfarande svagt på kryptomarknaden

[Finansinspektionen](#) och andra europeiska tillsynsmyndigheter har vid ett flertal tillfällen varnat för riskerna med kryptotillgångar. I dagsläget är kryptomarknaden oreglerad och det finns därför ingen tillsyn eller några konsumentskyddande regler. EU har dock beslutat om en ny förordning som ska reglera kryptomarknaden i unionen. Den kallas MiCA och börjar gälla i december 2024. Du kan läsa mer om detta i rutan "Ny reglering kan bidra till målen för betalningsmarknaden" i avsnitt 2.3.

2.2 Är betalningar i Sverige effektiva?

I Sverige är betalningar överlag effektiva. Digitaliseringen har bidragit till att betalningar förbrukar mindre resurser på samhällsnivå eftersom digitala betalningar kostar mindre än betalningar med kontanter. Vissa typer av betalningar har dock inte utvecklats i takt med andra. Bland annat bör fler typer av betalningar bli omedelbara och utlandsbetalningar behöver bli snabbare och billigare.

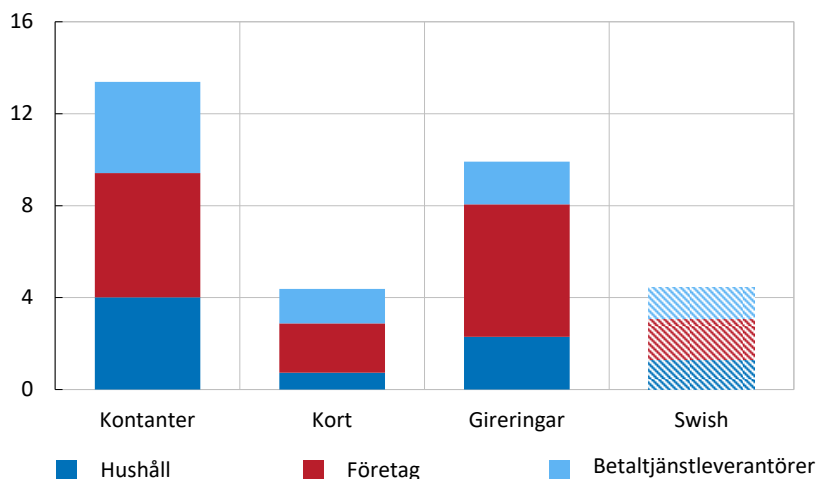
Vad krävs för att betalningar ska vara effektiva?

Samhällets kostnader, inklusive energiåtgång för olika betalsätt ska vara låga. Avgifter ska vara transparenta och betalningarna ska vara snabba och smidiga. Det ska även finnas en sund konkurrens mellan de aktörer som erbjuder betaltjänster. Det innebär bland annat att betalningssystemet ska vara tillgängligt för olika typer av aktörer som vill erbjuda betaltjänster.

Betalningar förbrukar omfattande resurser

De samhällsekonomiska kostnaderna för betalningar i Sverige under 2021 uppskattas till 51 miljarder kronor – nästan 1 procent av BNP – enligt en [studie från Riksbanken](#). De samhällsekonomiska kostnaderna har minskat över tid och ligger i linje med kostnaderna i närliggande länder, till exempel Norge. Studien visar att kort- och swishbetalningar har lägst kostnad per betalning, det vill säga enhetskostnad, på 4,4 kronor. Det kan se i diagram 11. Kontanter har en förhållandevis hög enhetskostnad på 13,4 kronor.

Diagram 11. Kort- och swishbetalningar har lägst kostnad per betalning
Kronor per transaktion, 2021.

Anm. Swish är en delmängd av gireringar men redovisas separat i diagrammet. Kort inkluderar både debetkort och kreditkort.

Källa: Kostnader för betalningar i Sverige, 2023.

Det finns två viktiga faktorer som påverkar enhetskostnaden för ett betalsätt. För det första spelar det roll hur många betalningar som görs. När många betalningar sker med ett visst betalsätt kan de fasta kostnaderna, till exempel kostnader för system och lokaler, fördelas på fler betalningar. Detta kallas för stordriftsfördelar. Att få använda kontanter i dag är därför en förklaring till varför enhetskostnaden för en kontant betalning är hög och har ökat jämfört med 2009, då Riksbanken senast gjorde en studie av kostnaderna för betalningar. För det andra spelar det roll hur mycket manuell hantering som behövs när någon använder ett visst betalsätt, det vill säga hur lång tid det tar att göra och hantera en betalning. En stor del av de samhällsekonomiska kostnaderna för betalningar består nämligen av tiden det tar att genomföra en betalning samt ta emot och hantera betalningar. När betalningsprocesserna automatiseras minskar därför de samhällsekonomiska kostnaderna.

I studien som undersöker kostnader för betalningar i Sverige mäter Riksbanken enbart de samhällsekonomiska kostnaderna. Vi varken mäter eller bedömer andra samhällsvärden. Exempelvis är frågor om konkurrens, tillgänglighet, hållbarhet samt att det finns flera betalsätt att kunna använda i händelse av kris eller krig också frågor att beakta om man ska göra en fullständig samhällsekonomisk analys av olika betalsätt.

Bankernas kostnader för betalningar

Digitala betaltjänster [kostar mindre för bankerna](#) än manuella betaltjänster, inklusive kontanter. Mellan år 2009 och år 2021 har bankernas kostnader minskat, särskilt kostnaderna för kontanter. Där har bankernas årliga kostnader minskat med omkring 2,7 miljarder kronor, motsvarande 80 procent. Det har dels att göra med att användningen av kontanter har minskat, dels att bankerna numer låter Bankomat AB sköta all

drift av bankernas uttagsautomater. Dessutom har alla stora banker slutat hantera kontanter på sina kontor.

Enhetskostnaden för banköverföringar har också minskat. Det beror på att fler banköverföringar initieras digitalt istället för manuellt, men även att det totala antalet banköverföringar har ökat vilket gör att bankerna kan slå ut sina fasta kostnader på fler betalningar. Däremot har den delen av kostnaden som är förknippad med att banköverföringen hanteras i betalningsinfrastrukturen inte minskat nämnvärt.

Detsamma gäller enhetskostnaden för kortbetalningar, framför allt för att antalet kortbetalningar har ökat och att hanteringen av dem har blivit effektivare. Detta trots att bankerna under samma period har investerat i utveckling av bland annat kontaktlösa betalningar samt ökat sina utgifter för bedrägeriskydd.

Klimatpåverkan varierar mellan olika betalsätt

Enligt en [forskningsstudie](#) som gjorts av Kungliga Tekniska högskolan och finansierats av Riksbanken är klimatpåverkan från betalningar i Sverige mycket låg. Exempelvis motsvarar den totala klimatpåverkan från alla betalningar med kort och kontanter i Sverige, som bidrar med högst klimatpåverkan per betalning, mindre än det totala utsläppet från 2 000 svenskar under ett år. Studien visar även att den totala klimatpåverkan för ett betalsätt blir högre ju mer det används, men samtidigt blir klimatpåverkan per transaktion lägre eftersom klimatpåverkan från exempelvis it-system, transporter och material kan fördelas på fler betalningar. Kortbetalningar som behöver mer material och fysisk utrustning som exempelvis kortterminaler har högre klimatpåverkan än betalningar med exempelvis Swish.

Den Europeiska centralbankens (ECB) har också gjort en studie om vilken klimatpåverkan eurosedlarna har. [Studien](#) visar att den årliga klimatpåverkan från att använda sedlarna år 2019 motsvarade 0,01 procent av den totala klimatpåverkan per medborgare och år. Det motsvarar ungefär att köra en bensinbil åtta kilometer. Det största klimatavtrycket kommer från driften av uttagsautomater följt av kontanttransporter.

Omedelbara betalningar bidrar till ökad effektivitet

Att betalningar kan genomföras omedelbart bidrar till ett effektivare betalningssystem av flera anledningar. Bland annat minskar det behovet av mellanhänder för exempelvis clearing. Om företag kan få pengar på kontot direkt kan de få kontroll över sitt kassaflöde i realtid. Dessutom kan mottagare av exempelvis socialbidrag, försäkringspengar eller återbetalningar ha fördelar av att få tillgång till sina pengar direkt istället för att vänta en eller flera dagar.

Det finns dock även potentiella nackdelar med omedelbara betalningar. Exempelvis kan det vara svårare att göra kontroller för att motverka penningtvätt och terrorismfinansiering i realtid och bedrägerier blir svårare att stoppa. Omedelbara betalningar passar heller inte för reservationsköp som till exempel när man betalar för drivmedel eller hotellvistelser.

I Sverige är Swish i dagsläget den enda lösningen för omedelbara betalningar. I våra grannländer kan man däremot göra omedelbara betalningar från mobil- eller internetbanken, vilket du kan läsa mer om i avsnitt 1.4. Många handlare efterfrågar fler betalningslösningar för omedelbara betalningar, enligt Riksbankens [handlarstudie för e-kronan](#). Riksbanken har genom RIX-INST, som är Riksbankens system för omedelbara betalningar, skapat förutsättningar för fler former av omedelbara betalningar i svenska kronor. Under 2024 har swishbetalningar börjat genomföras i systemet, men bankerna bör även erbjuda andra typer av omedelbara betalningar som exempelvis kan göras via internetbanken. Det skulle öppna upp för andra betaltjänstleverantörer att utveckla nya tjänster för omedelbara betalningar via exempelvis open banking, vilket är bra för konkurrensen på betalningsmarknaden.

Svårt att konkurrera på betalningsmarknaden

Betalningsmarknaden har vissa speciella egenskaper som skapar utmaningar för att uppnå en god konkurrens. Betalningar är, förutom när det gäller kontanter, i grunden en tjänst för att överföra information. Liksom andra sådana tjänster finns det stordriftsfördelar. Utöver stordriftsfördelar finns även nätverkseffekter, vilket innebär att värdet av en vara eller tjänst ökar när fler använder varan eller tjänsten.

Stordriftsfördelar och nätverkseffekter kan bidra till att betalningarna blir effektivare och billigare per styck för aktörer med stora volymer, men de gör också att det är svårt att som ny aktör slå sig in på betalningsmarknaden. Det tenderar att hämma innovation och leda till att ett fåtal aktörer dominerar marknaden eller till och med har monopol. På EU-nivå har man försökt förbättra förutsättningarna för konkurrens genom reglering. Du kan till exempel läsa om hur [EU:s andra betaltjänstdirektiv möjliggör ökad konkurrens](#). Man planerar även nya regler som ytterligare ska förbättra förutsättningarna. Du kan läsa mer om detta i rutan "Nya regler kan bidra till målen för betalningsmarknaden" i avsnitt 2.3.

Tillgång till infrastruktur och betalkontotjänster är central för konkurrensen

För att kunna erbjuda betaltjänster måste man på något sätt vara sammankopplad med betalningsinfrastrukturen. Antingen kan man delta direkt i exempelvis RIX eller Bankgirots clearing- och avvecklingstjänst, men vilka typer av aktörer som kan få direkt tillgång till denna infrastruktur är begränsad enligt svensk lag som bygger på EU:s finalitydirektiv. Betaltjänstleverantörer som inte kan delta direkt i infrastrukturen behöver delta indirekt, det vill säga genom ett ombud som är direkt deltagare. Det kan i dagsläget vara en bank. Då krävs att den indirekta deltagaren har ett konto i banken och får tillgång till de tjänster som krävs för att göra betalningar, så kallade betalkontotjänster.

Enligt svensk lag ska banker på objektiva, icke-diskriminerande och proportionella grunder ge betaltjänstleverantörer som begär det tillgång till betalkontotjänster. Lagen specificerar dock inte vad betalkontotjänsterna ska innefatta. [Betalningsutredningen](#) noterade att det exempelvis är oklart om en bank behöver erbjuda betaltjänstleverantörer sätt för deras kunder att uppnå en stark kundautentisering, exempelvis via BankID. Vidare uppger branschorganisationen Swedish Fintech Association, som

företräder många betaltjänstleverantörer som inte är banker, att det blivit allt svårare för deras medlemmar att få tillgång till betalkonton. Deras [rapport](#) visar att 39 procent av deras medlemmar haft problem att öppna eller behålla sina konton under 2023.

Den europeiska lagstiftningen som reglerar tillträde till betalningsinfrastrukturen håller nu på att ändras för att tillåta att betalningsinstitut och institut för elektroniska pengar kan bli direkta deltagare. Riksbanken ser nu över förutsättningarna för att öppna upp RIX för dessa aktörer. Riksbanken anser även att en eventuell e-krona kan bidra till att stärka konkurrensen på betalningsmarknaden genom att vara öppen för att olika typer av betaltjänstleverantörer bygger betaltjänster som baseras på e-kronor. Du kan läsa mer om Riksbankens arbete i kapitel 3. Vidare har [Betalningsutredningen](#) föreslagit att regeringen eller någon av dess myndigheter ska kunna meddela föreskrifter om vad som utgör betalkontotjänster. Utredningen föreslog också att regeringen bör se till att det görs en fördjupad analys av konkurrensen på den svenska betalningsmarknaden. Riksbanken välkomnade förslagen i sitt [remissvar](#) och anser att konkurrensen på betalningsmarknaden bör analyseras löpande.

Utlandsbetalningar bör bli effektivare

Utlandsbetalningar är ofta långsammare, dyrare och inte lika transparenta som inhemska betalningar är. En naturlig förklaring till det är att betalprocessen för utlandsbetalningar oftast innehåller fler steg, exempelvis valutaväxling, och involverar fler aktörer än betalningar inom landet. G20-länderna har emellertid enats om ambitiösa mål som syftar till att förbättra utlandsbetalningar inom de närmaste åren. Du hittar dem i tabell 1 nedan. Enligt en [uppföljningsrapport](#) från [Financial Stability Board](#) går utvecklingen åt rätt håll.

Tabell 1. G20:s mål för utlandsbetalningar

Målområde	Betalningstyp		
	Stora betalningar	Massbetalningar	Remitteringar
Kostnad	Inget mål	Senast 2027 får den globala genomsnittskostnaden för en betalning inte överstiga 1 procent av betalningsvärdet och det får inte finnas några korridorer där kostnaden överstiger 3 procent.	Senast 2030 får den globala genomsnittskostnaden för att skicka en remittering på 200 dollar inte överstiga 3 procent av det skickade beloppet och det får inte finnas några korridorer där kostnaderna överstiger 5 procent.
Hastighet	Senast 2027 ska tre fjärdedelar av alla betalningar vara tillgängliga för betalningsmottagaren inom en timme och en fjärdedel inom en dag.		
Tillgänglighet	Senast 2027 ska alla ha tillgång till minst en betaltjänst.		
Transparens	Senast 2027 ska alla betaltjänstleverantörer ange åtminstone den totala transaktionskostnaden.		

Anm. Detta är en förenklad översikt. För mer utförlig information, se källa.

Källa: <https://www.fsb.org/wp-content/uploads/P131021-2.pdf>

Det har inte gjorts någon fullständig utvärdering av hur betalningar från Sverige bidrar till G20:s mål, men tidigare studier indikerar att Sverige ligger relativt bra till. Däremot når Sverige inte alltid målen för kostnader och hastighet. I Riksbankens publikation [Penning och valutapolitik 2, 2022](#) visar en studie att den svenska kostnaden för kortbetalningar utomlands oftast överstiger målet. I samma publikation visar en annan studie att det i Sverige finns tjänster för överföringar till privatpersoner som uppfyller kostnads- och hastighetsmålen, men också att det finns andra som inte gör det alls eller bara delvis. Författarna påpekade även att brist på statistik gör det svårt att bedöma hur väl Sverige bidrar till G20:s mål, bland annat för att det inte finns statistik över vilka betaltjänster individer faktiskt använder när de skickar pengar utomlands. Riksbankens undersökning om utlandsbetalningar är ett steg i att förbättra statistiken. Du kan läsa om den i avsnitt 1.3.

Banköverföringar inom [det gemensamma eurobetalningsområdet](#) (SEPA) är ofta effektivare än överföringar till länder som inte ingår i området. Det beror på att man har kommit överens om gemensamma regler och tekniska standarder för eurobetalningar i området. Även inom SEPA finns det dock utrymme för förbättringar. Exempelvis har bankerna i området varit sena med att börja erbjuda omedelbara betalningar i euro enligt [de gemensamma regler](#) som har tagits fram för ändamålet. Det är en anledning till att EU vill göra det obligatoriskt för banker som erbjuder traditionella konto-till-konto-överföringar i euro att också erbjuda omedelbara sådana.

Riksbanken arbetar tillsammans med bland annat Europeiska centralbanken (ECB) för att utveckla den infrastruktur som behövs för snabba och säkra betalningar mellan svenska kronor och andra europeiska valutor. Att effektivisera utlandsbetalningar är också ett av motiven för en e-krona. Vi beskriver båda dessa initiativ närmre i kapitel 3. Men även marknaden behöver påskynda sitt arbete med att skapa effektiva betalningslösningar som kan användas av privatpersoner, företag och föreningar.

2.3 Är betalningar i Sverige tillgängliga?

En del av Sveriges befolkning har inte tillräcklig tillgång till betaltjänster, vissa för att de har svårt att använda digitala betaltjänster och andra för att de inte får tillgång till betalkonton. Problemen har vuxit allteftersom manuella betalsätt har lagts ner, exempelvis kontanttjänster och platser där man kan betala räkningar över disk.

Vad krävs för att betalningar ska vara tillgängliga?

Det ska vara möjligt för alla i Sverige att betala till rimliga kostnader. Användarna ska ha god tillgång till betaltjänster och det ska finnas olika betalsätt att välja mellan beroende på situation och förutsättningar.

Tillgången till grundläggande betaltjänster är inte tillfredsställande

Alla i Sverige ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser enligt den målsättning som riksdagen har fattat beslut om. Men de senaste åren har tillgången till dessa tjänster försämrats och i dag uppfylls inte målet. Det har till stor del att göra med att utbudet av manuella betaltjänster, inklusive kontanttjänster, har minskat hos såväl banker som andra betaltjänstleverantörer, vilket du kan läsa mer om i avsnitt 1.2.

Länsstyrelsen i Dalarnas län, som samordnar länsstyrelsernas arbete med grundläggande betaltjänster, skriver i sin bevakningsrapport från 2023 att 15 av 21 länsstyrelser bedömer att tillgången till grundläggande betaltjänster inte är tillfredsställande för privatpersoner i allmänhet och 9 av 21 länsstyrelser bedömer att tillgången har försämrats under 2023. Samtliga länsstyrelser bedömer att situationen inte är tillfredsställande för äldre och personer med funktionsnedsättning. Det beror på att dessa

grupper använder kontanter i högre utsträckning än resten av befolkningen och att deras behov av personlig service är större än andra grupper.

Att få hjälp med betalningar kan dessutom vara dyrt. En bankkund som betalar en räkning över disk på ett bankkontor kan enligt [Konsumenternas bank- och finansbyrå](#) behöva betala 150 kronor per räkning.

Problem med att öppna och behålla betalkonton

Att ha tillgång till ett betalkonto är en förutsättning för att kunna betala i dagens digitala samhälle. Det behövs för exempelvis debetkort och Swish. Utan betalkonto är det svårt att få sin lön utbetald, betala räkningar och även att få tillgång till kontanter. För ett företag är det i princip omöjligt att bedriva sin verksamhet utan ett betalkonto.

I en [rapport](#) konstaterar Finansinspektionen (FI) att antalet konsumenter som får sina betalkonton avslutade har ökat med 30 procent mellan 2020 och 2022. Samtidigt fortsätter bankerna att neka konsumenter att öppna konto i samma utsträckning som tidigare. FI konstaterar också att antalet företag som nekas betalkonto är något högre än motsvarande siffra för privatpersoner. Som vi nämner i avsnitt 2.2 har även många av Swedish Fintech Associations medlemmar upplevt problem med att öppna eller behålla betalkonton.

För företag finns ingen lagstadgad rätt att få öppna ett betalkonto, men enligt betaltjänstlagen har konsumenter bosatta i det europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) rätt att öppna betalkonto med grundläggande funktioner i samtliga länder i EES, såvida det inte finns särskilda skäl att neka konto eller skulle strida mot penningtvättslagen. Oftast uppger bankerna penningtvättsregler, särskilt bristande kundkännedom, som skäl för att neka konsumenter och företag konton eller säga upp dem.

Många saknar tillgång till e-legitimation

Digitala betaltjänster kräver ofta att betalaren kan identifiera sig och bekräfta betalningen med en e-legitimation. Det finns flera e-legitimationer i Sverige i dag, men BankID är absolut vanligast med omkring 8,5 miljoner användare 2023. Det är bankerna som ger ut BankID och de bestämmer själva vem som får tillgång till tjänsten och hur den kan användas. Enligt [Betalningsutredningens](#) beräkningar saknar ungefär en tiondel av den vuxna befolkningen tillgång till BankID. Det gäller framför allt äldre personer.

Fysiska id-handlingar, som pass och körkort, är statens uppgift att ge ut. Det kan finnas flera fördelar med att staten även ger ut en e-legitimation. För det första kan den säkerställa att man kan identifiera sig elektroniskt utan att vara kund i en bank. För det andra kan en statlig e-legitimation främja konkurrensen på betalningsmarknaden genom att konkurrenter till bankerna kan använda en alternativ tjänst för att identifiera sig när man ska betala digitalt. För det tredje kan en statlig e-legitimation som kan användas för betalningar göra det lättare för privatpersoner att betala under normala förhållanden och vid störningar, eftersom det skulle finnas ytterligare ett alternativ att legitimera sig på. Därför är Riksbanken positiv till att regeringen utreder [en statlig e-legitimation](#). Vi utvecklar vår syn på detta i kapitel 3.

Nya regler kan bidra till målen för betalningsmarknaden

Under de senaste åren har flera lagförslag inom betalningsområdet presenterats på EU-nivå. Några förslag har EU redan beslutat om och flera lagstiftningsprocesser har inletts för att kunna få den nya lagstiftningen på plats i EU:s medlemsländer. Den uppdaterade och delvis nya EU-lagstiftningen kan bidra till säkrare, effektivare och mer tillgängliga betalningar framöver. Nedan finns några av de viktigaste beslutade och föreslagna reglerna.

I juni 2023 överlämnade EU-kommissionen ett samlat [lagstiftningspaket för betaltjänster](#). Lagstiftningspaketet är uppdelat i en förordning (Payment Service Regulation) och ett direktiv (Payment Services Directive) som tillsammans ska ersätta det nu gällande betaltjänstdirektivet och e-penningdirektivet. Den nya lagstiftningen syftar framför allt till att stärka konkurrensen, konsumentskyddet och inkluderingen på betalningsmarknaden.

I november nådde Europaparlamentet och Europeiska rådet en överenskommelse om den så kallade [Instant Payment-förordningen](#) (IPR). Förordningen är en uppdatering av den så kallade SEPA-förordningen om betalningar i euro och innebär bland annat att betaltjänstleverantörer som erbjuder vanliga överföringar mellan konton i euro även ska erbjuda omedelbara betalningar i euro. De omedelbara kontoöverföringarna får inte vara dyrare än vanliga överföringar, och betaltjänstleverantörerna ska erbjuda lösningar för identifiering av betalningsmottagare innan en betalning bekräftas.

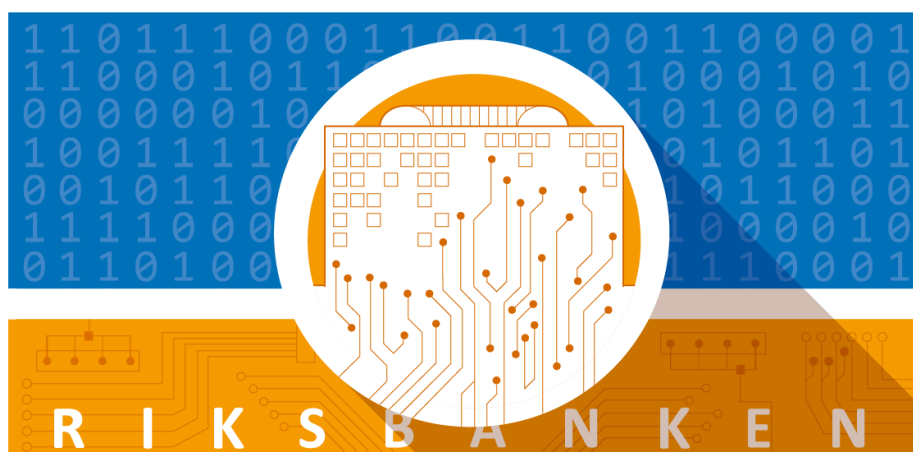
För Sveriges del medför ändringen i förordningen att de banker som erbjuder kontoöverföringar i euro måste erbjuda omedelbara euroöverföringar. Förordningen har däremot ingen påverkan på möjligheten att göra omedelbara betalningar i svenska kronor. Den påverkar därför inte heller svenska banker eller andra betaltjänstleverantörer som endast erbjuder kontoöverföringar i svenska kronor.

[Förordningen om marknader för kryptotillgångar](#) (MiCA) beslutades i maj 2023. Förordningen reglerar vem som får ge ut kryptotillgångar samt vem som får leverera tjänster inom kryptotillgångar, exempelvis börser där det går att handla med krypto. Förordningen innebär också att den som vill ge ut kryptotillgångar och erbjuda tjänster som att till exempel att tillhandahålla kryptobörser behöver tillstånd för det. Det måste också vara en juridisk person registrerad i EU som ger ut kryptotillgången. MiCA-förordningens regler träder i kraft den 30 december 2024. De delar som rör stablecoins ska dock börja tillämpas redan den 30 juli 2024.

Riksdagen [fattade i maj 2023](#) beslut om en ny lag som syftar till att stärka vissa produkters och tjänsters tillgänglighet. Lagen är ett sätt att genomföra EU:s tillgänglighetsdirektiv i svensk rätt och ska börja gälla den 28 juni 2025. Den omfattar bland annat tjänster inom bank och finans respektive e-handel som är relevanta för betalningar. Sådana tjänster ska vara begripliga, robusta och inte ha ett för komplext språk. Flera remissinstanser har dock lyft kritik mot att direktivet inte omfattar kognitiv tillgänglighet och att det finns för många möjligheter att göra undantag från de krav som ställs.

3 Riksbankens arbete och policy

Riksbankens arbete och policy utgår ifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv. Vi tillhandahåller lösningar och agerar där det är svårt att uppnå säkerhet, effektivitet och tillgänglighet utan statlig medverkan, bland annat genom att försörja landet med kontanter och driva betalningssystemet RIX. Staten, inklusive Riksbanken, och den privata sektorn behöver dock göra mer, inte minst för att alla ska kunna betala, även i händelse av framtida kriser och höjd beredskap. Då behöver bland annat möjligheten att betala med kontanter få ett starkare lagskydd. För att betalningar ska förbli säkra, effektiva och tillgängliga behöver bankerna fortsatt prioritera att modernisera sin infrastruktur och göra sina betaltjänster mer inkluderande.

3.1 Alla måste kunna betala

För att alla ska kunna betala måste bankerna göra det möjligt för fler att få betalkonto, bland annat genom att erbjuda konton med begränsad funktion. Bankerna bör även se till att deras tjänster är väl anpassade för personers olika förutsättningar och digitala kompetens. Även staten kan behöva göra mer genom att erbjuda vissa betaltjänster, särskilt till de som lever i finansiellt utanförskap.

Fler åtgärder behövs för att alla ska kunna betala

Riksbankens bedömning är att det finns problem med inkluderingen på betalningsmarknaden i Sverige. En alltför stor del av Sveriges befolkning har inte tillräcklig tillgång till betaltjänster, vilket du kan läsa mer om i avsnitt 2.3.

Bankerna måste förbättra tillgången till betalkonto

Vissa privatpersoner och företag upplever problem med att öppna och behålla betalkonton i banker. Utan ett betalkonto är det mycket svårt att överhuvudtaget vara delaktig och fungera i samhället. För att alla ska kunna betala anser Riksbanken att fler privatpersoner, företag och föreningar behöver få tillgång till ett betalkonto. Det kan uppnås genom att kreditinstitut erbjuder konton med begränsad funktion, exempelvis med lägre belopps- eller transaktionsgränser eller genom att stärka övervakningen av konton vid förhöjd risk för penningtvätt och terrorismfinansiering.

Bankerna bör erbjuda anpassade tjänster för personer som inte är digitalt delaktiga

I dagens digitala samhälle ställs det allt högre krav på att man ska kunna sköta sina betalningar digitalt. Att kunna betala är av avgörande betydelse för ett fungerande liv. Men för att alla ska kunna betala är det viktigt att det även finns betaltjänster för dem

som har svårt att använda digital teknik. Genomförandet av EU:s tillgänglighetsdirektiv, som beskrivs i rutan "Nya regler kan bidra till målen för betalningsmarknaden" i avsnitt 2.3, är ett steg i rätt riktning men det kommer inte att vara tillräckligt för att lösa problemen. Riksbanken anser att banker och andra betaltjänstleverantörer ska erbjuda betaltjänster som är anpassade för konsumenter som har svårt att använda digitala tjänster. Det skulle till exempel kunna vara betalningar över disk och brevgiro, men det kan också handla om att i högre grad utnyttja tekniska innovationer som till exempel biometri för att genomföra betalningar och identifiering. Det är även viktigt att den här typen av tjänster erbjuds till rimliga priser.

Den offentliga sektorns insatser bör breddas

Oavsett vilka krav som ställs på banker att tillhandahålla betalkonton kommer det att finnas personer som hamnar utanför den digitala betalningsmarknaden. Riksbanken anser därför att den offentliga sektorn behöver ta ett större ansvar och erbjuda betaltjänster för dem som inte vill eller kan betala digitalt. Det kan till exempel ske genom att privatpersoner erbjuds hjälp att göra betalningar vid Statens servicecenters servicekontor eller kommunala medborgarkontor. I framtiden är det även möjligt att betaltjänster som är tillgängliga för alla skulle kunna byggas på en eventuell e-krona, som du kan läsa mer om i avsnitt 3.5.

Riksbanken är även positiv till [Betelningsutredningens](#) förslag om att ersätta det politiska målet om att alla ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser till en mer teknikneutral målformulering om att alla ska ha möjlighet att göra betalningar till rimliga kostnader oavsett betalsätt. Riksbanken vill dock understryka att många av problemen på betalningsmarknaden har uppstått för att kontanterna har marginaliserats utan att tillräckligt bra digitala alternativ har funnits på plats, och många har fortfarande svårt att göra digitala betalningar. För att inte försämra inkluderingen på betalningsmarknaden är det därför viktigt att staten även fortsättningsvis stödjer kontanttjänster.

Viktigt med statlig e-legitimation

Det finns flera fördelar med att även införa en statlig e-legitimation, bland annat att fler kan identifiera sig digitalt, och Riksbanken är därför positiv till [Utredningen om säker och tillgänglig digital identitets](#) förslag på hur en statlig myndighet kan utforma och ge ut en statlig e-legitimation. Utredningen föreslår att den statliga e-legitimationen ska utfärdas på ett fysiskt kort och att endast myndigheter och privata aktörer inom vård och skola ska ha skyldighet att acceptera den. Riksbanken anser att det riskerar att leda till låg acceptans vilket skulle göra att den statliga e-legitimationen i praktiken blir irrelevant. Även den finansiella sektorn bör acceptera en statlig e-legitimation, och den bör även finnas i form av en mobilapp.

3.2 Betalningar ska fungera även i kris och krig

Riksbanken har sedan 2023 ett ansvar för att allmänheten ska kunna göra betalningar i fredstida krissituationer och vid höjd beredskap. Riksbanken ställer nu krav på företag att kunna upprätthålla sin betalningsverksamhet. Nästa steg är att arbeta tillsammans med företagen för att stärka den gemensamma förmågan. För att betalningssystemet ska bli ännu mer motståndskraftigt anser Riksbanken dessutom att människor behöver kunna göra kortbetalningar och ta ut kontanter även när datakommunikationen inte fungerar i större utsträckning än vad som är möjligt i dag.

Riksbanken har fått ett tydligt mandat

Riksbankslagen ger Riksbanken ansvar för att allmänheten ska kunna göra betalningar även under kris och krig. Ansvaret ger oss uppgifter och mandat som ska bidra till att successivt stärka den samlade förmågan att få betalningar att fungera även i dessa situationer. I praktiken innebär det att Riksbanken ska peka ut vilka företag som omfattas och ställa krav på dessa företag. Riksbanken ska därutöver samordna såväl planering inför som hantering av ett läge av kris eller krig. Slutligen ska Riksbanken övervaka att företagen uppfyller kraven.

Under 2023 har Riksbanken beslutat om [föreskrifter](#) som skapar riktlinjer för såväl företagens egna arbete som det gemensamma arbetet som Riksbanken samordnar. Under 2024 kommer Riksbanken att etablera former och inriktning för övervakningen.

Nya krav på företag som är viktiga för betalningar

Riksbanken har utvecklat, förankrat och beslutat om föreskrifter om betalningar. Föreskrifterna pekar ut vilka företag som omfattas och beskriver krav på hur företagen ska upprätthålla sin betalningsverksamhet i kris och krig. Därutöver beskrivs krav på att

företagen ska delta i det arbete som Riksbanken leder. Föreskrifterna trädde i kraft den 1 februari i år.

Riksbanken har valt att i den första versionen av föreskrifterna peka ut en mindre krets av företag som är avgörande för att betalningar ska fungera. På så sätt blir det möjligt att direkt påbörja arbetet med att stärka deras förmåga att hantera framtida krissituationer och ett läge av höjd beredskap, samtidigt som samarbetsformer och arbetsprocesser utvecklas och etableras. Riksbanken avser sedan att successivt låta föreskrifterna omfatta fler företag. De tolv företag som föreskrifterna initialt omfattar är vissa kreditinstitut, företag som har verksamhet med betalappar, elektronisk identifiering och underskrift, företag som utgör betalningsinfrastruktur samt företag som förvarar, räknar upp och transporterar kontanter.

Fokus på att höja förmågan att upprätthålla betalningar

Riksbanken har upprättat en ny samverkansstruktur, Civil Beredskap Betalningar, för det gemensamma arbetet med företagen som omfattas av föreskrifterna.

Riksbanken ger riktlinjer och samordnar arbetet, vilket innebär att vi ska säkerställa att arbetet uppfyller såväl de krav som ställs på Riksbanken genom riksbankslagen som de krav som ställs på företagen genom Riksbankens föreskrifter. Som stöd för samordningen har Riksbanken en referensgrupp där företagen ingår.

Under året kommer Riksbanken tillsammans med företagen att kartlägga betalningsflöden, analysera risker och sårbarheter, samt identifiera åtgärdsbehov. Vi kommer även att bedriva utbildnings- och övningsverksamhet. Därutöver har det etablerats en ledningsfunktion för samordning och information, som kan aktiveras vid en inträffad händelse. I den nyligen publicerade utredningen [En ny funktion för krishantering vid allvarliga driftstörningar i den finansiella sektorns digitala infrastruktur](#) föreslås det att Riksbanken ska ansvara för en funktion för operativ hantering inom [beredskapssektorn Finansiella tjänster](#). Detta skulle innebära att Riksbankens ledningsfunktion behöver utökas för att omfatta hela beredskapssektorn, och inte vara avgränsad till betalningsområdet.

Möjligheten att betala offline behöver förbättras

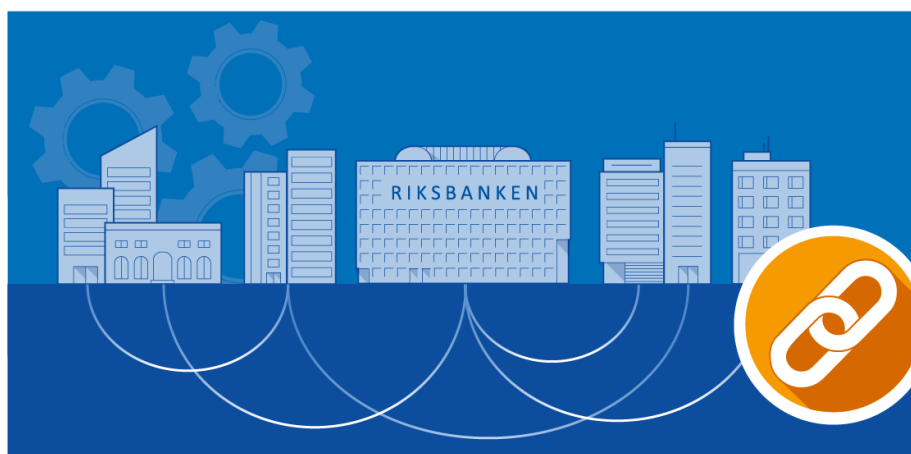
Riksbanken anser att betalningssystemets motståndskraft skulle stärkas av att förbättra möjligheten att betala med kort och ta ut kontanter även när datakommunikationen inte fungerar. [Betalningsutredningen](#) som presenterades i mars förra året innehöll bland annat ett förslag om en statlig kreditgaranti för handlare som kan underlätta offlineköp av livsnödvändiga varor i framtida kriser eller vid höjd beredskap. Riksbanken anser att detta är ett steg i rätt riktning och kommer framöver att ta en ledande roll i arbetet med att förbättra möjligheterna med att göra offlinebetalningar. Riksbanken kommer till exempel att sammankalla relevanta aktörer i privat och offentlig sektor för att bidra till arbetet.

Undantag från krav på kassaregister behövs för att kunna betala kontant i kris och krig

Riksbanken är positiv till [Betalningsutredningens](#) förslag att man vid en fredstida kris eller höjd beredskap ska kunna göra undantag från kravet på att använda kassaregister. Det skulle öka möjligheten att betala med kontanter i sådana situationer. Med nuvarande lagstiftning måste handlare kunna registrera alla köp i ett kassaregister och erbjuda kunden kvitto, vilket medför att handlare inte kan acceptera kontanter utan att bryta mot lagen om deras kassasystem inte fungerar.

3.3 Modernisering av betalningsinfrastrukturen nödvändig

Riksbanken arbetar med att modernisera sitt betalningssystem RIX. Fler betalningar kan därför numera gå genom RIX, vilket bidrar till både säkerhet och effektivitet. Riksbanken undersöker också om fler aktörer kan få tillgång till RIX för att på det sättet öka konkurrensen på betalningsmarknaden, och arbetar för att utlandsbetalningar ska kunna bli snabbare. Bankerna behöver prioritera arbetet med att modernisera den privata betalningsinfrastrukturen, i synnerhet Bankgirot, samt anpassa sina system och tjänster så att fler betalningar kan gå lika snabbt som Swish.

Riksbanken moderniserar RIX

Förutom kortbetalningar går nästan alla digitala betalningar mellan banker genom konton som bankerna har i RIX. RIX-systemet består av två tjänster: RIX-RTGS för stora och aggregerade betalningar och RIX-INST för omedelbara styckvisa betalningar.

RIX-INST skapar fler möjligheter för omedelbara betalningar i Sverige

Tidigare har omedelbara betalningar som görs i mobilappen Swish hanterats i Bankgirots system, men sedan februari i år går betalningarna istället genom RIX-INST. Det finns flera fördelar med att swishbetalningarna har flyttat in i RIX-INST, bland annat att överföringarna mellan två olika banker nu sker mellan bankernas konton hos Riksbanken. Det minskar riskerna bland annat eftersom Riksbanken inte kan gå i konkurs. Du kan läsa om andra fördelar med RIX-INST i [Betalningsrapport 2022](#).

Banker som är anslutna till RIX-INST kommer från och med november i år att behöva kunna ta emot omedelbara betalningar från andra deltagare i systemet enligt ett [regelverk](#) som tagits fram av [Nordic Payments Council](#). Detta gör det också möjligt för en bank som är ansluten till RIX-INST att utveckla nya betaltjänster där bankens kunder kan skicka omedelbara betalningar till konton i andra banker som är anslutna till

systemet. Det finns dock ingen skyldighet för bankerna i RIX-INST att erbjuda sina kunder sådana tjänster.

RIX-INST kan bidra till snabbare betalningar inom Europa

RIX-INST använder den tekniska plattformen TIPS, som är det europeiska systemet för omedelbara betalningar. Tillsammans med den Europeiska centralbanken, Banca d'Italia och Danmarks Nationalbank undersöker Riksbanken om det är möjligt att göra omedelbara betalningar mellan olika valutor som är anslutna till TIPS, vilket i dag är svenska kronor, euro och från 2025 även danska kronor. Under 2023 inleddes förberedelser för ett pilotprojekt tillsammans med banker från euroområdet och Norden.

En sådan tjänst skulle utgöra en grundläggande infrastruktur för omedelbara betalningar mellan europeiska valutor. Det skulle dock vara upp till banker och andra betaltjänstleverantörer att utveckla själva betaltjänsterna som privatpersoner och företag kan använda sig av och se till att de fungerar ihop med motsvarande betaltjänster i de andra länderna.

Riksbanken undersöker plattformsdelning för stora betalningar och värdepapper

Riksbanken undersöker om eurosystemets T2-plattform skulle kunna användas för stora betalningar mellan exempelvis banker i svenska kronor och även om T2S skulle kunna vara den plattform där Riksbanken framöver tillhandahåller centralbankspengar för värdepappersavveckling i svenska kronor.

Fördelarna med att dela plattform är bland annat att kostnaderna för utveckling, drift och säkerhet kan delas på fler och att det underlättar betalningar och värdepappershandel mellan länder. Dessa fördelar måste dock vägas mot att Riksbanken också skulle få dela inflytande och kontroll över plattformarna med de andra anslutna centralbankerna. Att dela plattform med andra centralbanker får inte begränsa Riksbankens möjligheter att exempelvis bedriva en självständig penningpolitik. Under sommaren 2024 kommer Riksbankens direktion att fatta beslut om huruvida Riksbanken ska inleda förhandlingar med Eurosystemet om att få ansluta sig till plattformarna T2, T2S eller båda.

Riksbanken undersöker om fler aktörer kan få tillgång till RIX

För att betalningar ska vara effektiva är det viktigt att det finns en fungerande konkurrens mellan de aktörer som erbjuder betaltjänster. Med nuvarande lagstiftning kan enbart kreditinstitut, det vill säga banker och kreditmarknadsbolag, få direkt tillgång till betalningssystem som RIX och Bankgirots clearing- och avvecklingstjänst. Men det kommer [ny EU-lagstiftning](#) som öppnar upp för att även betalningsinstitut och institut för elektroniska pengar ska kunna få det. Det kan förbättra konkurrensen och även bidra till att förkorta transaktionskedjorna, eftersom färre aktörer då behöver använda sig av mellanhänder för att hantera betalningar.

Riksbanken är positiv till den nya lagstiftningen och utreder förutsättningarna för att kunna öppna upp RIX för fler typer av aktörer. En utökad deltagarkrets måste dock vägas mot eventuella stabilitets- och säkerhetsrisker.

RIX-RTGS ska övergå till en ny standard för betalningsmeddelanden

Riksbanken arbetar med att anpassa RIX-RTGS betalningsmeddelanden till ISO 20022, som är ett internationellt "språk" för betalningsmeddelanden. Övergången till den nya standarden slutförs under 2025. RIX-INST är redan anpassat för denna meddelandestandard. Du kan läsa mer om övergången till ISO 20022 i [Betalningsrapporten 2022](#).

Den bankägda betalningsinfrastrukturen står inför stora förändringar

Bankernas infrastruktur behöver moderniseras

Riksbanken bedömer att den bankägda betalningsinfrastrukturen, särskilt Bankgirot, behöver moderniseras och att bankerna behöver prioritera det. Riksbanken är därför positiv till att Bankgirot i september 2023 fick ett tydligt mandat av sina ägarbanker att säkerställa en fungerande svensk betalningsinfrastruktur på både kortare och längre sikt. Bankerna behöver se till att Bankgirot både får förutsättningar att utvecklas och har personal med nödvändig teknisk kompetens.

I en modern och säker infrastruktur behöver svenska betalningar harmoniseras med europeiska standarder för att öka säkerheten och effektiviteten genom hela betalningskedjan. Samtliga aktörer på den svenska betalningsmarknaden – banker, betalningsinstitut, clearingorganisationer och avvecklingsystem – behöver kunna hantera betalningar enligt det regelverk som [Nordic Payments Council](#) (NPC) har tagit fram tillsammans med marknaden. NPC:s regelverk bör i sin tur i så hög utsträckning som möjligt följa europeiska regelverk, bland annat för att underlätta betalningar mellan Sverige och andra länder i EU.

Tillträdet till den privata betalningsinfrastrukturen bör utvärderas

Kommande EU-lagstiftning öppnar upp för att även betalningsinstitut och institut för elektroniska pengar kan få direkt tillgång till betalningsinfrastrukturer som RIX och Bankgirots clearing- och avvecklingstjänst. Ägarna av den privata betalningsinfrastrukturen, framför allt Bankgirot, bör därför utreda förutsättningarna för att ge fler aktörer tillträde till sin infrastruktur på samma sätt som Riksbanken gör med RIX. Även tjänster som Swish och autogiro bör vara öppna för olika typer av aktörer såvida det inte finns goda skäl att begränsa tillträdet.

Fler betalningar behöver bli omedelbara

Riksbanken bedömer att omedelbara betalningar kan bidra till ett effektivare betalningssystem, vilket beskrivs i avsnitt 2.2. Riksbanken anser därför att fler betalningar utöver swishbetalningar, ska kunna göras omedelbart, exempelvis vanliga konto-till-konto-överföringar som initieras genom internet- eller mobilbanken. Det skulle stimulera konkurrensen och skapa möjligheter för betaltjänstleverantörer att utveckla fler tjänster för privatpersoner och företag, bland annat genom open banking. Riksbanken har gjort det möjligt för bankerna att erbjuda denna typ av betaltjänster genom systemet RIX-INST.

På EU-nivå har man enats om ny lagstiftning för att fler eurobetalningar ska kunna göras omedelbart, vilket du kan läsa mer om i rutan "Nya regler kan bidra till målen för betalningar" i avsnitt 2.3. Riksbanken anser att en liknande reglering skulle kunna vara relevant i Sverige för att stötta utvecklingen mot fler omedelbara betalningar i svenska kronor. Samtidigt är det viktigt att hantera och motverka eventuella risker för bedrägerier och penningtvätt som kan uppstå om fler betalningar sker omedelbart. Riksbanken kommer att analysera behovet av lagstiftning och anser att även riksdagen och regeringen bör utreda frågan.

3.4 Fler åtgärder behövs för att skydda kontanterna

Man ska kunna betala med kontanter, både under normala förhållanden och i kris- och krigssituationer, men möjligheten att använda dem har försämrats. Riksdagen och regeringen behöver snarast reglera var och hur kontanter ska kunna användas. Riksdagen och regeringen behöver också ta ställning till hur den grundläggande infrastrukturen för kontanter ska kunna upprätthållas. Om man avvaktar med att fatta dessa beslut riskerar kontanterna att bli närmast oanvändbara som betalningsmedel inom en snar framtid.

Riksbankens ansvar för kontanter har förtydligats

Den nya riksbankslagen, som trädde i kraft den 1 januari 2023, ger Riksbanken ett tydligare och delvis utökat ansvar för kontantinfrastrukturen i Sverige. En anledning till att Riksbanken har fått detta ansvar är att det blir allt mindre lönsamt för den privata sektorn att upprätthålla kontantinfrastrukturen i takt med att allt färre använder kontanter. Du kan läsa mer om det i avsnitt 2.1.

Enligt den nya lagen ska Riksbanken driva minst fem sedeldepåer på olika platser i landet. Sedan den 1 januari 2023 driver Riksbanken depåer i Märsta, Jönköping och Umeå. Den 1 januari 2026 ska Riksbanken ha öppnat två depåer till varav en ska ligga i Jämtlands eller Västernorrlands län. Enligt den nya lagen ska Riksbanken även följa, analysera och vid behov samordna hanteringen av kontanter i Sverige. Dessutom ska Riksbanken regelbundet rapportera sin uppföljning till riksdagens finansutskott. Rapporten till finansutskottet utgörs av [Riksbankens årsredovisning](#). Du kan läsa mer om vad den nya riksbankslagen innebär i [Riksbanken får ett tydligare ansvar för kontanterna | Sveriges Riksbank](#).

Fler typer av företag kan hämta och lämna kontanter hos Riksbanken

Sedan den 1 maj 2023 gäller nya föreskrifter för vilka företag som får hämta och lämna kontanter i Riksbankens depåer. Tidigare var det endast banker och bankägda bolag som kunde teckna de avtal som behövs, men nu kan även betalningsinstitut med uppräkningsverksamhet göra det, vilket har inneburit att Loomis Sverige AB har tecknat ett sådant avtal med Riksbanken. Det kan bidra till en effektivare kontantförsörjning och redundans i systemet eftersom det nu finns fler aktörer som kan hämta och lämna kontanter hos Riksbanken om en av dem av får problem.

Det krävs ytterligare åtgärder för att bevara kontanterna

De senaste åren har riksdagen fattat flera beslut i syfte att underlätta användningen av och säkra tillgången till kontanter. Riksbanken har bland annat fått ett tydligare ansvar för kontantinfrastrukturen. Vissa banker är nu skyldiga att erbjuda platser där det går att ta ut kontanter och där företag och föreningar över hela landet kan sätta in sina dagskassor. Denna skyldighet uppfyller bankerna i huvudsak genom bolaget Bankomat AB. Det är ett bra steg på vägen, men inte tillräckligt för att säkerställa att det är möjligt att använda kontanter såväl under normala förhållanden som i en krissituation eller vid höjd beredskap.

För att säkerställa att det går att använda kontanter i praktiken anser Riksbanken att fler åtgärder behövs. Om regeringen och riksdagen väntar med att införa fler av de åtgärder som Riksbanken föreslår riskerar vi att ytterligare försämra möjligheten att använda kontanter så att de på sikt blir närmast oanvändbara som betalningsmedel. Genom att agera snabbt kan vi bromsa den utvecklingen.

Inför lagstiftning som skyddar möjligheten att betala med kontanter

Kontanter behövs dels för att alla ska kunna betala, dels för att det ska finnas ytterligare ett betalsätt att använda i händelse av kris eller krig. Riksbanken anser därför att det ska finnas en generell skyldighet för handlare att ta emot kontanter vid köp av livsnödvändiga varor och tjänster som exempelvis livsmedel, läkemedel och drivmedel. För att kunna ställa krav på handlare att acceptera kontanter för den här typen av varor behövs ny lagstiftning omgående. Riksbanken har i ett [remissvar](#) om Betalningsutredningen lämnat förslag på lagtext till regeringen, vilket förhoppningsvis kan påskynda den politiska processen att stärka kontanternas ställning. Riksbanken är därför positiv till att regeringen tillsatte en [utredning om möjligheten att betala livsnödvändiga varor kontant](#). Utredningen började i februari och kommer redovisas senast den 31 december i år.

Kontanter har starkare skydd i våra grannländer

I Sverige är kontanter lagliga betalningsmedel, men det betyder inte att man som konsument har rätt att betala med kontanter i alla sammanhang. Möjligheten att betala med kontanter kan avtalas bort och det finns ingen lagstadgad skyldighet för näringsidkare att ta emot kontanter. I våra grannländer och inom EU har kontanter dock ett starkare juridiskt skydd.

Enligt dansk lag är såväl privata näringsidkare som offentliga institutioner i regel skyldiga att ta emot kontanter för betalningar mellan kl. 06.00 och 22.00. Det finns dock undantag från den skyldigheten, exempelvis för betalningsmottagare i områden med förhöjd rånrisk eller för betalningar som träffas av penningtvättsregelverkets bestämmelser om kontantförbud. Även i norsk författning finns bestämmelser som innebär att en konsument som huvudregel har rätt att betala med kontanter.

I euroområdet har EU-kommissionen föreslagit ett starkare skydd för möjligheten att använda kontanter. Medlemsstaterna ska, enligt [förordningsförslaget](#), säkerställa tillräcklig tillgång till kontanter samt övervaka att nivån av kontantacceptans är tillräckligt hög.

Inför en skyldighet för banker att ta emot konsumenters insättningar

För att kontanter ska vara användbara behöver det vara enkelt att ta ut och sätta in kontanter på ett konto. I dagsläget finns det inget krav på banker att erbjuda insättningsmöjligheter för privatpersoner, vilket gör att de riskerar att försämrats ytterligare om ingenting görs. Riksbanken anser därför att bankernas skyldighet att tillhandahålla kontanttjänster behöver utökas till att även omfatta privatpersoners insättningar, inklusive mynt. Riksbanken har i [remissvaret](#) om Betalningsutredningen lämnat förslag på lagtext till regeringen, vilket förhoppningsvis kan påskynda den politiska processen att införa en skyldighet för bankerna att ta emot konsumenters insättningar.

Beloppsgränser för dagskasseinsättning behöver ligga på en rimlig nivå

Allt fler platser där företag och föreningar kan sätta in dagskassar utgörs av insättningsautomater, och det finns indikationer på att företag upplever att maxbeloppet för insättning i dessa är låga. Du kan läsa mer om detta i avsnitt 2.2. För att inte göra det dyrare och svårare att ta emot kontanter för företag och föreningar bör bankerna sätta individuella beloppsbegränsningar som håller en rimlig nivå i förhållande till företagets eller föreningens kontantintäkter. Företagen och föreningarna måste också ha möjlighet att sätta in mynt på ett konto. Om ingenting görs kan ännu fler sluta att acceptera kontanter.

Infrastrukturen kring kontanter måste säkras

Infrastrukturen för kontanter är sårbar, vilket du kan läsa mer om i avsnitt 2.1. Det gäller framför allt den del av infrastrukturen som i dag upprätthålls av Loomis Sverige AB, i synnerhet att transportera kontanter till och från enskilda företag. Riksbanken anser att regeringen bör ge [Utredningen om möjligheten att betala livsnödvändiga varor med kontanter](#) ett utökat uppdrag. Regeringens utredare bör lämna förslag som

klargör ansvarsfördelningen mellan banker och offentlig sektor, inbegripet hur värde-transporter till och från butiker ska upprätthållas och finansieras när kontanter används mer sällan och det därför blir svårare att erbjuda sådana tjänster på kommersiella grunder.

3.5 Arbetet med e-kronan fortsätter

Riksbankens arbete med en e-krona fortsätter. En e-krona kan vara en del av en långsiktig lösning på digitaliseringens utmaningar. Dessutom skulle en e-krona innebära ny infrastruktur för betalningar vilket skulle kunna lösa vissa problem med konkurrens, utlandsbetalningar och beredskap samtidigt som det skulle kunna främja innovation. Arbetet med den tekniska e-kronapiloten har avslutats och Riksbanken fokuserar nu på principiella design- och policyfrågor för en eventuell e-krona. Dessutom behöver lagstiftningsarbetet påbörjas redan nu för att inte ledtiden ska bli för lång om riksdagen beslutar att Riksbanken får ge ut en e-krona. Samtidigt fortsätter Riksbanken att arbeta aktivt i det internationella samarbetet kring digitala centralbankspengar.

E-kronan som en del av en långsiktig lösning på digitaliseringens utmaningar

Riksbanken bedömer att det finns problem på betalningsmarknaden och att många av dem har uppstått på grund av digitaliseringen. Digitala betalningar är exempelvis sårbara för störningar. Det finns också utmaningar med att uppnå en fungerande konkurrens på betalningsmarknaden och se till att alla kan betala. Riksbanken bedömer också att vissa typer av betalningar, särskilt omedelbara betalningar och utlandsbetalningar, inte är tillräckligt utvecklade och effektiva i dagsläget. Digitaliseringen har dessutom inneburit att allmänhetens möjlighet att använda statligt utgivna pengar försämras genom att allt färre näringsidkare accepterar kontanter. Riksbanken anser därför att det behövs en långsiktig lösning på dessa utmaningar och att en e-krona kan vara en del av den lösningen av följande anledningar.

- **En e-krona kan ge allmänheten fortsatt tillgång till statliga pengar i en digital värld.** I dag kan allmänheten välja mellan statliga pengar, det vill säga kontanter, och privata pengar, som i dag oftast finns på bankkonton, när de betalar. En e-krona säkerställer att allmänheten fortsätter att ha den valmöjligheten även i ett läge då kontanter används i låg utsträckning.
- **En e-krona kan förstärka betalningssystemets motståndskraft.** En e-krona som bygger på en egen infrastruktur och kombineras med vissa offlinefunktioner skulle kunna göra betalningssystemet mer robust och motståndskraftigt. En e-krona skulle exempelvis kunna fungera när andra betal-sätt inte gör det.
- **En e-krona kan förbättra konkurrensen.** Distributionen av e-kronor skulle bygga på privat-offentligt samarbete. Riksbanken skulle stå för den tekniska plattformen medan privata aktörer skulle utveckla e-kronatjänster och sköta kontakten med slutanvändarna. En viktig del i detta är att andra aktörer än banker skulle få möjlighet att distribuera e-kronor och därmed kunna erbjuda betaltjänster som de inte kan erbjuda i dag.
- **En e-krona kan vara ett verktyg för att stärka inkluderingen.** En e-krona som är rätt utformad kan bidra till att fler inkluderas på betalningsmarknaden. Det gäller bland annat för personer som i dag befinner sig i ett digitalt utanförskap eller som av olika skäl saknar bankkonto. Det bygger dock på att e-kronan har en enkel och intuitiv form och att det är möjligt att få tillgång till en e-kronaplånbok även för personer som saknar ett bankkonto.
- **En e-krona kan förbättra betalningar mellan länder.** Många centralbanker utforskar digitala centralbankspengar. Ett viktigt motiv för det internationella arbetet är att göra det möjligt att koppla ihop olika nationella system för digitala centralbankspengar för att underlätta betalningar över landsgränser och göra dem billigare och effektivare.

Fokus på principiella design- och policyfrågor rörande en eventuell framtida e-krona

I februari 2020 inledde Riksbanken ett utvecklingsarbete tillsammans med en teknisk leverantör som utvecklade en plattform där Riksbanken har kunnat testa olika funktioner för en potentiell e-krona. Denna del av e-kronaprojektet kallades för [e-krona-piloten](#). Inom ramen för e-kronapiloten har Riksbanken bland annat testat offlinefunktioner, villkorsstyrda betalningar och betalningar mellan olika valutor. Riksbanken har även [inhämtat information från marknaden](#) för att få en bättre bild av andra tekniska lösningar för digitala centralbankspengar än den som använts för e-kronapiloten.

Under hösten 2023 avslutades e-kronapiloten och Riksbanken stängde ner den tekniska e-kronaplattformen. Däremot fortsätter Riksbankens arbete med principiella design- och policyfrågor för en eventuell framtida e-krona. I detta arbete ingår att titta på vilka lagar som behöver förändras samtidigt som arbetet med att kommunicera Riksbankens syn på hur en e-krona bör utformas intensifieras. Arbetet sker med utgångspunkt i det pågående internationella arbetet med digitala centralbanksvalutor, inte minst ECB:s arbete med en digital euro som du kan läsa mer om i avsnitt 1.4.

Betalningsutredningen utredde behovet av en e-krona

[Betalningsutredningen](#) hade bland annat i uppdrag att ta ställning till om en e-krona behövs i Sverige. Utredningen bedömde att det i dag inte finns tillräckligt starka samhällsbehov för Riksbanken att ge ut en e-krona. Samtidigt ansåg utredningen att Riksbanken bör fortsätta att utvärdera förutsättningarna för att ge ut en e-krona så att det går att införa en e-krona inom en rimlig tid om riksdagen fattar ett sådant beslut. Utredningen bedömde även att behovet av att införa en e-krona kan öka om ECB ger ut en digital euro. Du kan läsa mer om arbetet med en digital euro i avsnitt 1.4.

Viktigt att förbereda lagstiftning inför en e-krona

Lagstiftningsarbetet för en eventuell e-krona måste påbörjas nu. Annars riskerar ledtiden för att införa e-kronan att bli lång om riksdagen beslutar att Riksbanken ska få ge ut en sådan. EU-kommissionen publicerade i juni 2023 ett lagförslag om en digital euro och Europeiska centralbanken har beslutat om att gå vidare med sina förberedelser för en digital euro. Detta påskyndar behovet av att svensk lagstiftning är anpassad för en eventuell e-krona. Riksbanken avser därför att lämna förslag på vilken lagstiftning som kan behöva ändras inför utgivning av en eventuell e-krona.

Ordlista

API: förkortning för *Application Programmable Interface* som är en specifikation av hur olika datorprogram kan kommunicera med varandra. Gör det möjligt för till exempel fintech-bolag att koppla upp sig mot bankernas system och där samla in en kunds kontoinformation från olika banker eller initiera en betalning från kundens bankkonto.

Avveckling: När en betalning slutgiltigt genomförts är den avvecklad. Vid betalningar inom exempelvis en bank, är det när överföringen mellan konton är gjord. För betalningar mellan exempelvis banker är det när pengarna har nått den mottagande banken.

Avvecklingssystem: Det tekniska system som används för att initiera och bokföra en genomförd betalning, så kallad avveckling. RIX är Riksbankens avvecklingssystem för stora betalningar där kreditinstitut, clearingorganisationer, Riksbanken och Riksgälden slutför betalningar mellan varandra. Se även *Avveckling*.

Autogiro: En i förväg auktoriserad överföring från den betalande partens konto till mottagarens konto. Överföringen initieras av mottagaren.

Betalningsinfrastruktur: De system som bland annat möjliggör finansiella flöden mellan olika aktörer. Betalningsinfrastrukturen omfattar också de regelverk och rutiner som reglerar användningen av systemen.

Betalningsinstitut: Ett svenskt aktiebolag eller en ekonomisk förening som har tillstånd enligt betaltjänstlagen att tillhandahålla betaltjänster. Det kan också vara en juridisk person med säte i ett annat land inom EU/EES som enligt det landets lagstiftning har tillstånd att tillhandahålla betaltjänster. Se även *betaltjänstdirektivet* och *betaltjänstleverantör*.

Betalningsinstrument: Det instrument eller den rutin som används för att initiera en betalning, exempelvis ett kort.

Betalningsprocess: Alla de steg en betalning måste genomgå för att kunna genomföras, som initiering, clearing och avveckling.

Betaltjänstdirektivet (Payment service directive, PSD): Betaltjänstdirektivet är ett europeiskt direktiv som reglerar betaltjänster och betaltjänstleverantörer inom EU/EES. Betaltjänstdirektivet har ersatts av EU:s andra betaltjänstdirektiv (Payment service directive 2, PSD2). Se även *PSD2*.

Betaltjänstleverantör: Ett samlingsbegrepp för bland annat banker, kreditmarknadsföretag, betalningsinstitut, registrerade betaltjänstleverantörer, institut för elektroniska pengar, statliga och kommunala myndigheter, centralbanker samt dessa kategoriers utländska motsvarigheter som tillhandahåller betaltjänster inom Sverige.

Brevgiro: Tjänst som gör det möjligt att betala exempelvis räkningar med post.

Centralbankspengar: Pengar utgivna av en centralbank. Svenska centralbankspengar är svenska kronor i form av sedlar och mynt samt pengar på konton i Riksbankens betalningssystem RIX.

Clearing: Sammanställning och behandling av betalningsinstruktioner. I allmänhet hanteras många transaktioner samtidigt (en så kallad batch) vilket gör att de ibland kan kvittas mot varandra.

Clearingorganisation: Ett företag som har tillstånd av tillsynsmyndigheten, i Sverige Finansinspektionen, att utföra clearing. I Sverige är det Bankgirot som har tillstånd att utföra clearing av massbetalningar.

Debetkort: Ett kort anslutet till kortinnehavarens konto hos en bank där det betalade beloppet debiteras direkt vid en betalning. Debetkort kallas även bankkort.

Digitala centralbankspengar (även Central bank digital currencies, CBDC): Digitala pengar skapade av centralbanker. "Retail-CBDC" är avsedda för allmänheten medan "wholesale-CBDC" är avsedda för finansiella institut. Se även *centralbankspengar*.

Distribuerad liggare: Process för att validera, bokföra och överföra information om till exempel en betalning i ett decentraliserat nätverk.

E-faktura: En faktura som presenteras för mottagaren i dennes internetbank och som gör det enklare för kunden att betala.

E-krona: Digitala centralbankspengar som kan komma att ges ut av Riksbanken som skulle vara tillgängliga för allmänheten (så kallad "retail CBDC"). Riksbanken har inte fattat något beslut om att ge ut e-kronor. Se även *digitala centralbankspengar*.

E-penningsdirektivet: Direktivet om elektroniska pengar (e-pengar) är ett europeiskt direktiv som bland annat reglerar affärsverksamhet i institut för e-pengar inom EU/EES (e-penningsinstitut) och andra utgivare av e-pengar.

E-penningsinstitut/Institut för elektroniska pengar: Ett svenskt aktiebolag eller en ekonomisk förening som har tillstånd enligt lagen om elektroniska pengar att ge ut e-pengar. Det kan också vara en juridisk person inom EU/EES som med stöd av nationell lagstiftning har tillstånd att ge ut e-pengar.

EU-förordning: Lagstiftning inom EU-rätten som är direkt bindande för medlemsstaterna utan att behöva införlivas i svensk lagstiftning.

EU-direktiv: Lagstiftning inom EU-rätten som bestämmer vilka mål som medlemsländerna ska uppnå. Ett EU-direktiv är rättsligt bindande, men medlemsländerna får själva bestämma hur lagstiftningen ska genomföras i nationell rätt. I Sverige genomförs direktiven genom svenska författningar.

Finalitydirektivet (direktivet om slutgiltigt avveckling i system för överföring av betalningar och värdepapper): Syftar till att förhindra eller minimera rättsliga risker vid avveckling på den finansiella marknaden. Direktivet garanterar att transaktioner genomförs i den ordning som de skickats in till systemet och även att de är slutligt avvecklade oavsett om någon aktör har blivit insolvent under tiden. Direktivet styr bland annat vilka aktörer som kan få tillgång till anmälda avvecklingssystem inklusive centralbankens RTGS-system som till exempel RIX i Sverige.

Fredstida krissituation: En händelse i fredstid som hotar grundläggande funktioner och värden i samhällets, exempelvis elförsörjningen, människors hälsa eller frihet. Det kan handla om att väldigt många människor drabbas eller att en händelse får så stora konsekvenser att samhället inte fungerar som det ska.

G20-länder: En informell sammanslutning som består av nitton länder samt Europeiska unionen (EU). Under 2023 beslutades att AU (Afrikanska unionen) ska bli permanent medlem, vilket kan komma att ändra gruppens namn till G21 istället för G20.

Grundläggande betaltjänster: Tjänster som gör det möjligt att betala räkningar, ta ut kontanter och sätta in dagskassar på konto.

Hawalaväxlare: Penningförmedlare som tillsammans utgör ett stort nätverk som fungerar som ett alternativt värdeöverföringssystem, bland annat för utlandsbetalningar..

Höjd beredskap: En beredskapsnivå som regeringen kan fatta beslut om för att stärka Sveriges möjligheter att försvara sig. Det kan exempelvis ske vid krig och konflikter i vårt närområde, eller om läget i omvärlden allvarligt påverkar vårt land eller hotar vår säkerhet och självständighet.

Identitetsuppgifter: Uppgifter som bekräftar användarens identitet. Vid en betalning kan det handla om konto- eller kortnummer, PIN-kod eller den personliga koden vid signering av e-legitimation.

Institut för elektroniska pengar: E-pengar (ett elektroniskt lagrat penningvärde som är till för att göra betalningar) ges ut av institut för elektroniska pengar eller företag som är registrerade som utgivare av elektroniska pengar. Liksom privata bankpengar utgör elektroniska pengar en fordran på utgivaren (privat institution).

ISO 20022: Ny standard för betalningsmeddelanden som kan bidra till att göra internationella betalningar snabbare, effektivare och mer transparenta.

Kassaregister: Med kassaregister avses kassaapparat, kassaterminal, kassasystem och liknande utrustning för registrering av försäljning av varor och tjänster mot betalning med kontanter eller kort.

Klientmedelskonton: Ett konto som ett företag håller åt en kund med uppdrag att ta emot och inneha pengar, så kallat redovisningsmedel, åt någon annan. Kontot är till för att avskilja en kunds pengar från företagets egna medel. Används av exempelvis vissa betaltjänstleverantörer och fastighetsmäklare.

Kognitiv tillgänglighet: Faktorer som påverkar hur en person kan förstå en tjänst eller hur informationen ska tolkas.

Kontanttjänster: Kontanttjänster utgörs av uttag, insättning och betalningsförmedling med kontanter som till exempel räkningsbetalningar över disk.

Kortföretag/kortnätverk: Den juridiska person som äger regelverket och produktnamnet för en korttjänst (till exempel Visa och Mastercard).

Kortinlösare: Ett finansiellt institut som hanterar kortbetalningar för företagets räkning. Kortinlösaren gör det möjligt för företag att ta emot kortbetalningar från kortutgivarna inom ett kortsystem.

Kortutgivare: ett finansiellt institut som ger ut debet- och kreditkort, det vill säga där kortinnehavaren har sitt konto.

Kreditkort: Ett kort som ger kortinnehavaren möjlighet till kredit. Kortet tillåter innehavaren att genomföra betalningar till ett visst totalt högsta belopp under en viss period. Betalningarna samlas ihop och faktureras kortinnehavaren i slutet av perioden,

men denne måste inte betala hela det fakturerade beloppet vid betalningsdatum. Den del som kortinnehavaren väljer att inte betala rullas över till nästa period som ett lån (kredit) och vanligtvis får personen då betala en ränta.

Kundkännedom (*Know your customer, KYC*): Lagstadgat krav på företag att ha god kunskap om sina kunder och deras affärer. Syftet är att försvåra och förhindra att verksamheten utnyttjas för penningtvätt eller finansiering av terrorism.

Kryptovaluta/kryptotillgång: Digitala valutor skapade i den privata sektorn som inte backas upp av en stat eller centralbank. Centralbanker kallar i allmänhet kryptovalutor för kryptotillgångar eftersom de oftast inte uppfyller de grundläggande funktionerna för pengar.

Köp nu betala senare (eng: *Buy Now Pay Later* eller *BNPL*): "Köp nu betala senare"-tjänster är ett betalningsalternativ som erbjuds vid e-handeln som i grunden är en kredit, det vill säga möjligheten att köpa en vara och betala för den i efterhand. Vanligtvis betalar inte konsumenten någon ränta eller avgift så länge den betalar i tid.

Lagliga betalningsmedel: Av riksbankslagen framgår att sedlar och mynt som ges ut av Riksbanken är lagliga betalningsmedel. Som huvudregel betyder det att var och en är skyldiga att ta emot sedlar och mynt som betalningsmedel. Men det finns undantag. Mellan enskilda eller mellan näringsidkare och konsumenter råder det avtalsfrihet om kontanter. Detta leder till att många näringsidkare väljer att avtala bort skyldigheten att ta emot kontanter.

Livsnödvändiga varor: Livsnödvändiga varor utgörs av exempelvis läkemedel, livsmedel och drivmedel.

Massbetalning: En betalning av mindre värde som vanligtvis sker mellan privatpersoner, företag och myndigheter. Traditionellt definieras massbetalningar som alla betalningar som inte är stora betalningar. Se även *stor betalning*.

Nätverkseffekter: När nyttan av en vara eller en tjänst blir större ju fler användare varan/tjänsten har. Till exempel är en betaltjänst oftast mer attraktiv desto fler säljare som accepterar betalningar via tjänsten.

Obehörig transaktion: En transaktion som genomförs utan samtycke från kontohavaren eller någon annan som enligt kontoavtalet är behörig att använda betalningsinstrumentet.

Offlinebetalning: När en betalning genomförts trots att minst en aktör som är involverad i betalningen inte varit tillgänglig.

Omedelbara betalningar: En betalning som kan göras dygnet runt och når mottagarens konto inom några sekunder. För andra digitala betalningar, exempelvis kortköp, reserveras pengar på betalarens konto men den faktiska överföringen genomförs normalt nästkommande vardag. Swish är i dagsläget den enda tjänsten som erbjuder omedelbara betalningar i Sverige.

Open banking: När tredjepartsleverantörer får tillgång till uppgifter från kundens bank för att kunna erbjuda olika typer av finansiella tjänster, till exempel att initiera en betalning från kundens bankkonto.

Penningtvätt: När någon försöker få pengar som införskaffats olagligt att framstå som lagligt intjänade.

PSD2 (EU:s andra betaltjänstdirektiv): PSD2 har ersatt PSD (Payment service directive). Direktivets syfte är att utveckla marknaden för elektroniska betalningar och skapa bättre förutsättningar för säkra och effektiva betalningar. PSD2 har genomförts i svensk författning genom ändringar i betaltjänstlagen. Därigenom utvidgades lagens tillämpningsområde så att det nu även omfattar så kallade tredjepartsleverantörer av betaltjänster.

Remittering: Avser oftast pengar som migranter skickar till familj och vänner i ett annat land.

Reservationsköp: Vid köp av exempelvis drivmedel på en bensinstation så reserveras ett schablonbelopp från kortet du betalar med, innan tankningen påbörjas. Schablonbeloppet kan synas på ditt kontoutdrag hos internetbanken några minuter efter att du tankat, men justeras senare till det faktiska beloppet du har tankat för.

RIX: Riksbankens centrala betalningssystem som hanterar betalningar till och från bankernas konton hos Riksbanken. Riksbanken fungerar som bankernas bank för betalningar i svenska kronor. RIX består av två tjänster: RIX-RTGS (för stora betalningar och aggregerade betalningar) och RIX-INST (för omedelbara styckvisa betalningar).

Samhällsekonomisk kostnad: Den tid och de övriga resurser som används för i det här fallet betalningar och som hade kunnat användas för andra ändamål och därmed utgör kostnader för samhället.

Sedeldepå: Fysisk lagerplats för sedlar.

SEPA (Single Euro Payments Area): Gemensamt betalningsområde i euro bestående av hela EES. Den grundläggande principen är att det inom SEPA inte ska finnas några gränser när man gör en eurobetalning; det borde inte vara mer komplicerat eller kostsamt att göra en betalning från Berlin till Hamburg än från Berlin till Paris.

Social manipulation: Social manipulation handlar om att, med olika psykologiska tekniker och metoder, manipulera människor att utföra olika handlingar.

Spoofing: En typ av bedrägeri där bedragare ringer upp och använder sig av banker, myndigheter och organisationers riktiga telefonnummer.

Stablecoin: En form av kryptotillgång vars värde vanligtvis är knutet till värdet på andra tillgångar, som en eller flera nationella valutor eller andra finansiella tillgångar. Stablecoins har i huvudsak använts som en brygga mellan nationella valutor och investeringar i andra kryptovalutor.

Stark kundautentisering: En kund måste kunna identifiera sig med minst två av följande element vid digitala betalningar eller inloggningar på betalkonton: kunskap (något som endast användaren vet, till exempel ett lösenord eller en PIN-kod) innehav (något som bara användaren har, till exempel ett kort eller en telefon) eller en unik egenskap (något som är unikt för användaren, till exempel fingeravtryck).

Stor betalning: En betalning, vanligtvis till ett mycket högt värde, som huvudsakligen görs mellan banker eller andra aktörer på den finansiella marknaden och som vanligtvis kräver snabb avveckling.

Stordriftsfördelar: Nationalekonomisk term för produktion där den genomsnittliga kostnaden sjunker i takt med att produktionen ökar. Stordriftsfördelar uppstår vanligtvis när produktionen är förknippad med stora fasta kostnader.

SWIFT: Ett globalt nätverk för finansiella meddelanden som följer vissa standarder. Centralbanker, banker och finansiella infrastrukturer använder nätverket SWIFT och dess format och standard för att göra betalningar.

Swish: En betaltjänst som möjliggör omedelbara betalningar mellan bankkonton där kontonummer är kopplade till mobiltelefonnummer. Swish används vanligtvis via mobiltelefon eller på e-handel.

T2: Eurosystemets plattform för avveckling av stora betalningar. *Se även avveckling.*

T2S: Eurosystemets plattform för avveckling av värdepapperstransaktioner. *Se även avveckling.*

TIPS (Target instant payment settlement): Eurosystemets plattform för omedelbara betalningar som Riksbanken kommer att använda för att kunna erbjuda omedelbara betalningar genom RIX-INST.

Utsatta områden: Definierat av Polisen som geografiskt avgränsade platser med låg socioekonomisk status där kriminella har en inverkan på lokalsamhället. Har oftast en högre andel befolkning med utländsk bakgrund än riksgenomsnittet.

Villkorsstyrda betalningar: Betalningar som enbart genomförs om ett specifikt villkor uppfylls.

Värdepappersavveckling: När köpare och säljare av värdepapper utbyter pengar respektive värdepapper mellan varandra.

Återkommande kortbetalningar: Återkommande kortbetalningar används exempelvis för att betala olika typer av prenumerationstjänster som streamingtjänster, tidningsprenumerationer där du som konsument registrerar ditt kort en gång vartefter betalningen därefter dras vid ett visst intervall, ofta månadsvis.

SVERIGES RIKSBANK

Tel 08 - 787 00 00

registratorn@riksbank.se

www.riksbank.se

PRODUKTION SVERIGES RIKSBANK